

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Úloha dětských domovů v přípravě dětí na nezávislý život

Bakalářská práce

Autor: Barbora Nováková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci
v etopedických zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Olga Válková Tarasova
Oponent práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: **Barbora Nováková**

Studium: P18P0150

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních

Název bakalářské práce: **Úloha dětských domovů v přípravě dětí na nezávislý život**

Název bakalářské práce The role of orphanages in preparing children for independent life
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se zabývá úlohou dětských domovů v přípravě dětí na nezávislý život. Cílem práce je popsat důležité aspekty života dítěte v dětském domově vzhledem k přípravě na nezávislý život. Teoretická část se zaměří na ústavní péči v České republice, aspekty výchovy v dětském domově, vývojové období adolescence a přehled projektové podpory ze strany neziskových organizací, které pomáhají dětem při jejich odchodu. Praktická část se bude věnovat kvalitativnímu výzkumu, který bude uskutečněn metodou rozhovoru s vychovateli z dětských domovů.

1. SYCHROVÁ, Adriana, ed. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8.
2. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
3. LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
4. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Olga Válková Tarasova

Oponent: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí závěrečné práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové dne

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Olze Válkové Tarasové za užitečné rady a připomínky při psaní této práce.

Dále bych ráda poděkovala vychovatelům, kteří mi poskytli rozhovor pro tuto práci.

Anotace

NOVÁKOVÁ, Barbora. *Úloha dětských domovů v přípravě dětí na nezávislý život*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 65 s. Bakalářská práce.

Cílem práce je popsat důležité aspekty života dítěte v dětském domově vzhledem k přípravě na nezávislý život. Teoretická část práce je zaměřena na ústavní péči v České republice, její analýzu a rizika, která mají vliv na děti vyrůstající v dětském domově. Další části se věnují výchově v dětském domově, zaměřují se na její důležité aspekty. Ty se postupně zabývají dětmi od 3 do 15 let věku a poté obdobím adolescence. Poslední část teoretické práce se zabývá neziskovými organizacemi a jejich projekty, které pomáhají dětem s přípravou na nezávislý život. Praktická část je provedena pomocí kvalitativního výzkumného šetření, kdy s vychovateli dětských domovů byly uskutečněny polostrukturované rozhovory. Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem dětské domovy připravují děti a adolescenty na nezávislý život a jakou roli v tom hrají další subjekty, zejména neziskové organizace. Výsledky práce poukázaly na to, že příprava na nezávislý život je velmi složitým procesem. Pomocnou ruku jedinci může podat dětský domov či neziskové organizace, ale vždy nejvíce záleží na něm, jak zodpovědně se na něj dokáže připravit.

Klíčová slova: ústavní péče, dětský domov, výchova dítěte, adolescence, neziskové organizace

Annotation

NOVÁKOVÁ, Barbora. *The role of orphanages in preparing children for independent life*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 65 pp. Bachelor Thesis.

The aim of the work is to describe important aspects of a child's life in an orphanage with regard to preparation for independent life. The theoretical part of the work is focused on institutional care in the Czech Republic, its analysis and risks that affect children growing up in an orphanage. The next parts are devoted to education in an orphanage, focusing on its important aspects. The aforementioned aspects are focused on children from age of 3 to 15 years old, as well as the period of adolescence. The last chapters of the theoretical background deal with non-profit organizations and their projects that help children prepare for independent life. The empirical part of the research has carried out using a qualitative research survey, where semi-structured interviews were conducted with educators of orphanages. The aim of the research is to explore how orphanages prepare children and adolescents for an independent life and what role other institutions play in this, especially non-profit organizations. The results of the work showed that preparation for independent life is a very complex process. An orphanage or non-profit organization can lend a helping hand to an individual, but it always depends on him how responsibly he can prepare for it.

Keywords: institutional care, orphanage, child-care, adolescence, non-profit organizations

Obsah

Úvod.....	7
1 Ústavní péče v České republice	9
1.1 Analýza ústavní péče v České republice	10
1.2 Rizika ústavní péče a jejich dopad na vývoj dítěte	11
1.2.1 Psychická deprivace	12
2 Výchova v dětském domově	15
2.1 Vztah dítě–vychovatel.....	15
2.2 Volný čas jako doba pro uspokojování vlastních potřeb	16
2.3 Vliv domácích zvířat na výchovu dítěte.....	17
2.4 Resilience jako faktor pro úspěšné zvládnutí života v dětském domově.....	19
3 Vývojové období adolescence.....	21
3.1 Vývojové období pozdní adolescence.....	21
3.2 Motivace ke vzdělávání a jeho vliv na budoucí život.....	23
4 Příprava na odchod z dětského domova.....	26
4.1 Projektová podpora ze strany neziskových organizací	28
4.1.1 Salesiánský klub mládeže, z. s., Centrum Don Bosco	28
4.1.2 Dejme dětem šanci, o. p. s.....	29
4.1.3 Nadání a dovednosti, o. p. s.	31
5 Kvalitativní výzkumné šetření	33
5.1 Stanovení cílů výzkumu.....	33
5.2 Metody výzkumu	33
5.3 Průběh výzkumného šetření a etické aspekty výzkumu.....	35
5.4 Analýza a interpretace dat.....	35
5.5 Diskuze výsledků	56
Závěr	60
Seznam použitých zdrojů	62
Příloha A – Přepis rozhovoru s vychovatelkou 2.....	66

Úvod

Tématem bakalářské práce je úloha dětských domovů v přípravě dětí na nezávislý život. Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že bych v budoucnu chtěla pracovat jako vychovatelka v dětském domově. Pro děti je vyrůstání v dětském domově náročné, jsou odtrženy od přirozeného rodinného prostředí. Vychovatelé by měli výchovu vůči dětem přizpůsobit takovým způsobem, aby děti měly zdravý vývoj, po němž se z nich stanou dospělé osoby, které se budou orientovat ve světě kolem sebe a dokážou se samy o sebe postarat.

Cílem práce je popsat důležité aspekty života dítěte v dětském domově vzhledem k přípravě na nezávislý život. První kapitola pojednává o ústavní péči v České republice, jejím legislativním zakotvením a předkládá analýzu s pozitivy, negativy i riziky. Druhá kapitola se zabývá důležitými aspekty výchovy, které jsou zásadní pro rozvinutí dítěte v plnohodnotnou, sebevědomou osobnost. V oblasti výchovy je zásadní vztah vychovatele s dítětem, kdy je klíčové, aby dítě svému vychovateli důvěřovalo; dále je důležitý volný čas dětí a to, aby děti měly i svůj vlastní program a nemusely se podřizovat pouze aktivitám dětského domova. Je zde popis důležitosti domácích zvířat pro vývoj dítěte, kdy se naučí určité odpovědnosti. Závěr této kapitoly se věnuje resilienci, kdy je klíčové, aby výchova v dětských domovech probíhala tak, aby tuto vlastnost podporovala. Třetí kapitola popisuje vývojové období adolescence, během něž odchází dospívající z dětského domova. Popisují zde například osobnost, vztahy s dospělými či emoce dospívajících. Tímto vývojovým obdobím musí adolescent projít takovým způsobem, aby zvládl odchod ze zařízení, a podle toho by se k němu měli vychovatelé v dětském domově chovat. Dále se zde věnují důležitosti motivace ke vzdělávání, protože nejvyšší dosažené vzdělání určuje způsob budoucího života. Ve čtvrté, závěrečné kapitole se věnují přípravě na odchod ze zařízení: jak by měl vypadat, jaké faktory podle výzkumů pomohly dospívajícím zvládnout odchod a následný nezávislý život. V podkapitole se věnují neziskovým organizacím a jejich projektové podpoře, kterou nabízejí pro děti a adolescenty z dětských domovů.

V praktické části je realizován kvalitativní výzkum pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory jsou uskutečněny s vychovateli z dětských domovů. Otázky jsou mířeny na jejich práci s dětmi, to, jak k dětem přistupují a jak je připravují na jejich budoucí nezávislý život. Otázky jsou zaměřeny i na spolupráci dětských domovů s neziskovými organizacemi. Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem dětské domovy připravují děti a adolescenty na nezávislý život a jakou roli v tom hrají další subjekty, zejména neziskové organizace.

1 Ústavní péče v České republice

Zařízení zajišťující ústavní péči v České republice se řídí mnoha zákony. Tím prvním je **zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**. V tomto zákonu jsou například popsány počty skupin a počet dětí ve skupině v jednotlivých zařízeních, práva a povinnosti dětí, které jsou umístěny v těchto zařízeních; dále je zde zmíněn ředitel či pracovníci zařízení a jsou zde stanovena kapesná či osobní dary dětí. Tento zákon se dotýká nejen dětských domovů a dětských domovů se školou, ale i dětských diagnostických ústavů a ústavů výchovných. V dětském domově mohou být děti od 3 let do 18 let. Výjimečně mohou zůstat až do 26 let, pokud se připravují na budoucí zaměstnání a studují. Do dětského domova jsou zařazovány děti bez závažných poruch chování a mohou tam pobývat i nezletilé matky se svými dětmi. Dětem musí být zajištěna řádná výchova, podpora v sociální oblasti a vzdělávání, které zabezpečují okolní školy (zákon č. 109/2002). V roce 2012 byl zákon č. 109/2002 Sb. pozměněn **zákonem č. 333/2012**. Tento zákon apeluje na zařízení, aby byla v kontaktu s rodinou dítěte a pomáhala jí, aby se dítě mohlo co nejdříve vrátit do rodiny. Také klade důraz na preventivně výchovnou péči, aby z dítěte vyrostla správně vyvíjející se osobnost, která nebude mít sklony k rizikovému chování (zákon č. 333/2012).

Další zákon, který nelze opomenout, je **zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí**. Ten stanovuje, že zaměstnanec okresního úřadu musí chodit navštěvovat dítě v zařízení a kontrolovat, jestli je o něj řádně postaráno a jestli vůči němu zařízení neporušuje nějaká práva. Je zde též popsána možnost dítěte bydlet nejvýše dva týdny mimo zařízení zajišťující ústavní péči. Může zůstat u svých rodičů, příbuzných či jiných osob (zákon č. 359/1999).

Občanský zákoník 89/2012 také zmiňuje ústavní výchovu. Určuje, v jakých případech lze dítě umístit do ústavního zařízení, jak dlouho v něm dítě může pobývat a v neposlední řadě, jak často musí soud kontrolovat důvody umístění (občanský zákoník 89/2012).

Ústavní zařízení by se kromě všech zákonů a vyhlášek měla řídit i nejnovějšími **standardsy z roku 2018**, které se zabývají kvalitou péče v ústavních zařízeních. Standardy se zaměřují na výchovu, která by měla vypadat tak, aby se dítě správně rozvíjelo v sociální, emocionální a kognitivní oblasti. Je nutné zajistit, aby se rozvíjely

jeho schopnosti, nezbytné pro jeho život v budoucnosti. Standardy jsou zaměřené na různé oblasti, jedná se například o život dítěte v zařízení, kdy se ke každému dítěti musí přistupovat individuálně, protože každé dítě má jiné potřeby (Myšková a kol., 2018).

1.1 Analýza ústavní péče v České republice

Ústavní péče v České republice přináší určitá pozitiva pro děti z nefunkčních rodin. Stále existují aspekty, které přitahují větší pozornost odborníků i široké veřejnosti. Tyto aspekty je potřeba vzhledem k moderní současné době změnit.

Dětské domovy jsou pro děti lepším prostředím než jejich rodiny, kde se například pravidelně pije alkohol, berou drogy nebo matka často střídá partnery. V dětském domově se děti mohou lépe rozvíjet a je jim poskytnuto prostředí podnětnější než v jejich rodině. Stále existují lidé, kteří si myslí, že je lepší vyrůstat v nefunkční rodině než v dětském domově. Dětem je v dětském domově poskytnuta výchova a vzdělání, které by jejich rodiče zanedbávali (Rada Asociace náhradní výchovy, 2013).

V dětských domovech se snaží co nejvíce přiblížit běžné rodině. Skupiny jsou rodinného typu a každý dětský domov chce mít ve svých řadách alespoň pár vychovatelů mužského pohlaví. Dalším pozitivem je nabízení velkého množství volnočasových aktivit pro děti (Kňapová, Petrenko, 2016).

Některé děti jsou v ústavní péči z důvodu nevhodných životních a materiálních podmínek rodiny, žijí v nevhodné lokalitě či bytě, který nezaručuje zdravý vývoj dítěte. Kvůli těmto důvodům by děti neměly být v ústavní péči, pokud se o ně jinak rodiče řádně starají (MPSV, 2012). V těchto případech by měly být rozvíjeny služby, které by rodině dokázaly pomoci a zajistily jí vhodné podmínky k žití, ukázaly, jak se správně starat o své bydlení, aby dítě mělo uspokojené základní potřeby a nedošlo k odchylkám ve vývoji.

Ministerstvo práce a sociálních věcí také chtělo do roku 2018 rozhodnout o věku, do kterého by se děti nesměly umisťovat do ústavního zařízení, k tomuto rozhodnutí ale nakonec nedošlo (MPSV, 2012). Tento krok by přispěl k lepšímu pohledu na českou ústavní péči. Děti jsou v ústavní péči často již od útlého věku a to nemá dobrý dopad na jejich vývoj. V nejranějším věku potřebují osobu, o níž budou vědět, že tu pro ně vždy bude a že se o ně postará. Potřebují cítit lásku, emoce, radost svých nejbližších. Z toho důvodu by měla být vyvíjena co největší snaha umisťovat malé děti do náhradní rodinné péče. Bubleová (2014) provedla rozhovory s dětmi ve věku 15–26 let, které měly

zkušenost s dětským domovem a poté vyrůstaly v náhradní rodinné péči. Z odpovědi lze vyčíst, že jsou děti vděčné za život v náhradní rodinné péči. Cítily z náhradních rodičů jistotu a bezpečí. Věděly, že je náhradní rodiče považují za vlastní děti, a po emocionální stránce u nich nestrádaly.

V oblasti ústavní péče je významné hledat možnosti pomoci, aby děti vyrůstaly v bezpečném a funkčním prostředí, které nebude mít na jejich vývoj škodlivý vliv. Je klíčové dávat větší důraz na osvětu pro budoucí rodiče, aby dokázali v plné míře materiálně i emocionálně zaopatrřit své dítě. Pokud se to z nějakých důvodů nepovede, je třeba děti začleňovat do náhradní rodinné péče nebo ústavních zařízení a vytvořit takové podmínky, které se co nejvíce přibližují životu v rodině.

1.2 Rizika ústavní péče a jejich dopad na vývoj dítěte

Nejenom nedostatky v systému ústavní péče, ale i samotný život dítěte v tomto systému přináší svá rizika pro jeho zdravý vývoj. Ústavní péče se nedokáže věnovat každému dítěti individuálně a neumí reagovat na jeho potřeby, u každého dítěte odlišné (Sychrová, 2014). Na téma ústavní péče byly provedeny četné výzkumy, které prokázaly mnoho rizik s ústavní péčí spojených.

Děti, které vyrůstají v ústavní péči již od nízkého věku, bývají leckdy opožděné v oblasti řeči (Goldfarb, 2015). Je to z toho důvodu, že se jim vychovatelé nemohou věnovat tolik, jako kdyby se jim věnovali rodiče. Především matka na své dítě často mluví a tím rozvíjí jeho řečové schopnosti. Vychovatelka v ústavním zařízení má na starost více dětí, a tak se každému dítěti nemůže věnovat individuálně po dobu dostatečně dlouhou.

Longitudinální studie, jež byla zaměřena na vliv náhradních forem péče na vývoj dětí, prokázala, že děti vyrůstající v ústavní péči mají oproti ostatním dětem nižší intelektové dovednosti. Jejich celkový vývoj v kognitivní oblasti byl nepříznivý a ne na tak vysoké úrovni jako u dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči (Ptáček a kol. in Pacnerová, Myšková, 2016).

Výzkum britských odborníků z Institutu psychiatrie v Londýně prokázal, že děti z ústavní péče jsou ve školním prostředí více hyperaktivní. Autoři tohoto výzkumu zjistili, že hyperaktivitu nezapříčinily geny či původní rodina, ale výchova v ústavním zařízení (Roy, Rutter a Pickles, 2000).

Děti mívají také problémy v oblasti vývoje emocí. Důvody souvisí hlavně s vychovateli, kteří mají dětem poskytovat péči. Nedochozí k dostatečné emoční

interakci mezi dítětem a vychovatelem. Vychovatel nedokáže dítěti prokázat takovou lásku jako k vlastnímu dítěti. Když už dítě dokáže navázat vztah se svým vychovatelem, nevyhnutelně se stává, že vychovatel po pár letech ze zařízení odejde. To je pro děti hluboká rána, kterou musí překonat, načež si musí zase navyknout na nového vychovatele. Děti nemají stabilní personální vzorce, ke kterým by vzhlíželi a kvůli nimž by se chtěli v domácích pracích či ve škole zlepšovat (Van Ijzendoorn, Palacios a Sonuga-Barke et al., 2011). Nedostatečně uspokojené potřeby v emocionální oblasti mohou vést k poruchám ve vývoji v sociálních dovednostech a k neschopnosti navazovat vztahy v různých sociálních sférách (Sychrová, 2014). Výzkum britských autorů dokázal, že dítěti v ústavní péči chybí vychovatel, který by se mu individuálně věnoval. Tato ztráta vztahu může být pro dítě zdrcující a s neexistencí tohoto vztahu se těžko srovnává (Johnson, Browne, Hamilton-Giachritsis, 2016). Z důvodu neuspokojování potřeb u dítěte se u něj může projevit psychická deprivace, která bude popsána v následující podkapitole.

1.2.1 Psychická deprivace

Jedním z větších rizik, která se u dítěte mohou po prožití dětství v dětském domově objevit, je psychická deprivace. Je ovšem nutné zmínit, že děti mohou do dětského domova s deprivací už přijít. Děti se v častých případech dostávají do dětského domova až v pozdějším věku, zatímco v nejranějším věku vyrůstali v nekvalitním prostředí (Rada Asociace náhradní výchovy, 2013). Z toho důvodu je podstatné se o deprivaci zmínit, aby vychovatelé věděli, co obnáší. Psychickou deprivaci u nás jako první popsali Langmeier a Matějček v roce 1963 ve své publikaci a následně se jí věnovali i další autoři. Ti postupně objevili důsledky psychické deprivace, které bych chtěla v následujících řádcích popsat.

Psychická deprivace se u dítěte projeví v případě, že nedochází k uspokojování jeho základních lidských potřeb. Jedná se konkrétně o psychické, biologické a sociální potřeby (Kubíčková, 2011). Podle Langmeiera existují čtyři základní psychické potřeby (Langmeier, Matějček, 2011).

1. Potřeba stimulace z vnějšího světa, kdy dítě potřebuje prostředí plné podnětů, které ho bude dostatečně rozvíjet. Pro dítě je v prvních měsících života nejdůležitější osobou matka, jejíž mateřskou povinností je stimulovat své novorozeně. I v dalších vývojových fázích je nutné, aby matka či kdokoliv

jiný starající se o dítě podporoval v dítěti zájem o okolí a docházelo tak k rozvoji jeho osobnosti.

2. Potřeba určitého rozlišení vnějšího světa, potřeba smysluplných podnětů. Dítě se pomocí nových podnětů učí zkušenostem, dovednostem a začíná jednotlivé podněty rozlišovat. Chce získávat nové schopnosti a nalézat odpovědi na své otázky. Jednotlivé podněty mají vliv na proces učení, ale je důležité vědět, jakým způsobem dítě v učení podporovat. Mohou mu v tom pomoci různé hračky či aktivity s další osobou.
3. Potřeba mít u sebe někoho, ke komu bude mít dítě velmi blízký vztah. Na začátku jeho života je blízkou osobou zpravidla matka, se kterou tráví nejvíce času. Později se k matce přidává i otec, prarodiče, ve školním prostředí i kamarádi. Matku nelze zastoupit jinou osobou, stává se pro dítě tím, kvůli komu se chce zlepšovat a komu touží přinášet do života radost.
4. Potřeba identity vlastního „já“. Dítě se učí jednat samo za sebe, chce dělat plno věcí bez pomoci; pomoc při určitých činnostech odmítá, například při obouvání. Při uvědomování si vlastní identity je opět důležitá blízká osoba, která mu pomůže pochopit jeho role a bude ho podporovat v samostatnosti.

Matějček (1994) přidal k těmto čtyřem základním psychickým potřebám pátou potřebu otevřené budoucnosti, která je typická pouze pro lidi. Pro člověka je otevřená budoucnost nezbytná. Dává mu pocit, že bude v budoucnu schopen něco dokázat. Motivuje ho, aby se věnoval těm činnostem, které mu pomohou splnit si sny.

Psychická deprivace přináší mnoho důsledků, které se u dítěte potenciálně mohou objevit. Je nutno říci, že každé dítě je jedinečná osobnost, která snáší různá traumata odlišně. Také velmi záleží na věku, kdy dítě přichází do styku s psychickou deprivací, na tom, jaké jsou jeho osobnostní vlastnosti nebo jak moc je dítě psychicky odolné (Sobotková, 2008).

Následky u jednoho dítěte, které si projde psychickou deprivací, se mohou lišit od následků jiného dítěte stejného osudu. Mohou nastat změny v emoční oblasti, dítě v budoucnu nemusí umět dávat najevo své city (Matějček, 1994, Vašutová, 2005, Goldfarb, 2015). Je pro ně těžké navazovat nové vztahy, najít si přátele, přítele či přítelkyni (Goldfarb, 2015). Psychická deprivace má vliv i na kognitivní oblast, především na řečové schopnosti. Jejich vývoj je oproti vrstevníkům značně pomalejší (Vašutová, 2005, Langmeier, Matějček, 2011, Kubičková, 2011). Dětem trvá déle naučit se určité hygienické zvyklosti (Langmeier, Matějček, 2011) či běžné činnosti,

mezi něž patří například schopnost zavázat si tkaničky či v pozdějším věku vzdělávání se v oblasti finanční gramotnosti (Kubíčková, 2011). Hůře se přizpůsobují pravidlům společnosti (Goldfarb, 2015) a s tím souvisí i jejich nižší sociální schopnosti (Matějček, Bubleová, Kovařík, 1997).

Shrnutí kapitoly

První kapitola se zabývala ústavní péčí v České republice. Ústavní péče podléhá mnoha zákonům, kterými se jednotlivá ústavní zařízení řídí. Kromě daných zákonů jsou pro zařízení důležité i Standardy, které též udávají zásadní pravidla. Ústavní péče má určitá pozitiva, ale i mnohé nedostatky, které je potřeba do budoucna změnit. Může se jednat o zařazování dětí do dětských domovů kvůli sociálnímu znevýhodnění nebo kvůli nenaplnění potřeb dítěte. K ústavní péči patří i rizika, která mohou nastat, pokud dítě nevyrostá ve funkčním rodinném prostředí. Jsou popsána rizika v emoční, kognitivní, ale i v sociální oblasti. Děti vyrůstající mimo milující rodinu strádají nejvíce v emoční oblasti. Nelze zapomenout ani na psychickou deprivaci, kterou u nás jako první popsali Langmeier s Matějčkem.

2 Výchova v dětském domově

Děti vyrůstající v dětském domově se ve svých rodinách mnohdy setkávaly s chováním, které je ve společnosti nevhodné. Další děti přichází z rodin, kde se o ně nedokázali postarat. Každé dítě má jinou minulost a podle toho je potřeba k těmto dětem přistupovat. Brát každé jednotlivé dítě jako výjimečnou individualitu. I když je každé dítě trochu jiné, je nejdůležitější je připravit na nezávislý život v dospělosti. Pokud se dítě nevrátí zpět do rodiny nebo pokud není umístěno do náhradní rodinné péče, zůstane pravděpodobně až do 18 či výjimečně pozdějšího věku v dětském domově. Je nutné je připravit na život v dospělosti, protože budou mít start do dospělosti jiný než děti vyrůstající v rodině. Většina dětí odchází z dětských domovů v 18 letech, ale v běžných rodinách se děti osamostatňují až v pozdějším věku. Děti z dětských domovů musí předčasně dospět, a i když nejsou mentálně připraveny, musí se o sebe zvládnout postarat.

V této kapitole by měly být popsány důležité aspekty výchovy dítěte od 3 let do 15 let. Pro dítě je nejbližší dospělou osobou v dětském domově vychovatel. Je podstatné, aby tento vztah fungoval a dítě se cítilo v bezpečí. Dalšími aspekty, které pomohou dítěti v jeho vývoji, jsou chov domácích zvířat, volný čas a vlastnost resilience. Zvířata dětem z dětských domovů mohou nahradit lásku, kterou běžně nedostávají. Vychovatelé by měli brát zřetel na volný čas dětí a ukazovat jim, jak ho lze trávit aktivním způsobem. Psychická odolnost jim může pomoci při překonávání překážek při přechodu z dětského domova do běžného života.

2.1 Vztah dítě–vychovatel

Jedním z klíčových vztahů pro dítě v dětském domově je jeho vztah s vychovatelem. Je pro něj tou nejbližší osobou, která se o něj stará. Pro dětský domov by měl být tento vztah prioritou, aby se dítě v ústavním zařízení cítilo bezpečně.

Když bude vychovatel dítě podporovat, bude se cítit motivované. Bude chtít mít dobré výsledky, dodržovat pravidla zařízení a chtít se někomu chlubit, když se mu něco povede (Kubíčková, 2011). Dítě musí vědět, že v zařízení má někoho, na koho se může spolehnout. Svému vychovateli musí věřit. Tím se vytvoří vztah potřebný pro to, aby dítěti pomohl ve vývoji (Matějček, 1994). Kvůli tomu je nutné, aby dítě mělo po celou dobu pobytu stejného vychovatele a nemuselo si zvykat na nového (Matoušek, 1999). Vychovatel se nesmí dítěti smát, podceňovat ho a neustále mu připomínat jeho chyby či nedostatky. Spíše by se ho měl snažit chválit, vyslechnout si jeho nápady

a prodiskutovat je s ním (Pacnerová, 2015). Musí umět reagovat na chování dítěte, najít si čas promluvit si s ním o tom, jestli se chová akceptovatelně, a naučit ho poznat, jestli se zachoval správně. Měl by být pro dítě autoritou, již bude dítě chtít následovat; být pro něj vzorem, který mu bude ukazovat, jak se zachovat například při určitém řešení sporů, jak si poradit v životě (Dosoudil in Pacnerová, Zelenda Kupcová, 2012).

Vychovatel by měl sedět při jídle, většinou při večeři, s dětmi u stolu. Po jídle by měli u stolu všichni zůstat a povídat si o tom, co ten den zažili. Mohli by navrhopvat, co budou spolu dělat o víkendu, nebo si navzájem radit, jak a v čem se zlepšit. Matějček (1999) zmiňuje, že rozhovory u stolu jsou důležitou součástí výchovy. Vychovatel by měl vytvářet takovou atmosféru, aby se děti nebály vyjádřit, co cítí, a navzájem se mezi sebou podporovaly – pro děti pak nebude těžké hovořit o svých pocitech. Nesmí si hrát na někoho, kým není, a měl by umět se do dětí vcítit, aby pochopil, co momentálně zažívají (Martanová in Pacnerová, Zelenda, Kupcová, 2012). Ve výchově je potřeba vytyčit hranice, které dítě pochopí a jež v něm vytvoří pocity bezpečí a jistoty. Tím vychovatel podpoří svůj vztah s dítětem, kterému bude dítě důvěřovat (Lányová in Pacnerová, Zelenda Kupcová, 2012). Důvěru v dítěti se podaří uchovat, když ho naučí vnímat vlastní minulost i přítomnost. Vychovatel by mu neměl zatajovat informace o původní rodině. Měl by mu vysvětlit vše, čemu dítě nebude rozumět. Dítě pak pochopí vše, co se mu stalo, bude vnímat důvody, proč se nachází v dětském domově. To mu pomůže vytvářet obraz budoucího života, který by měl vidět v pozitivním světle (Škoviera, 2007).

2.2 Volný čas jako doba pro uspokojování vlastních potřeb

Ve volném čase by děti měly mít možnost věnovat se takovým aktivitám, které uspokojí jejich individuální potřeby. Každé dítě má rozdílné zájmy, které mu zlepšují den a kterými rád tráví svůj čas. Dětský domov by neměl tyto zájmy přehlížet, ale umožnit dítěti, aby se jim mohl pravidelně věnovat.

Dítě potřebuje někdy být ve svém volném čase samo a nevěnovat se pouze hromadným aktivitám, které dětský domov pořádá. Aktivity pořádané dětským domovem by měly být přizpůsobeny dovednostem a potřebám dětí. Do aktivit by neměly být nuceny a měla by být pro ně vymyšlena alternativa, když se nechtějí účastnit společných aktivit. Měly by mít možnost volby a mělo by záležet částečně i na nich, jak bude jejich den uspořádán (Pacnerová, 2015).

Do volného času dětí by měl být pravidelně zařazován i sport. Ten má pozitivní vliv na dovednosti i psychické vlastnosti dítěte. Nezáleží na tom, jestli bude vykonávat sport pro jednotlivce, jako je tenis či lyžování nebo hromadný sport, příkladem může být fotbal nebo volejbal (Vašutová, 2005). Sport podporuje správný vývoj člověka. Dává mu předpoklady, že v budoucnosti bude dodržovat zdravý životní styl. Pomůže v tom, že bude mít schopnost poznat, na co jeho síly ještě stačí (Říčan, 2014).

Celkově je podstatné, aby dítě bylo podporováno v pohybu. Nemusí se jednat o nějaký náročný pohyb. Dítě by se mělo naučit jezdit na kole nebo na bruslích. Tyto dovednosti mu zvýší sebevědomí a bude si více věřit. Chlapcům by mělo být umožněno chodit cvičit do posilovny. Když se chlapec bude cítit silný, bude méně agresivní a nebude se cítit méněcenný. Rodinná skupina může zavést každý večer společné cvičení, kdy každý bude cvičit dle jeho schopností (Matějček, 1999).

Stolní hry by neměly chybět nikde, může se jednat o jednoduchou hru Člověče, nezlob se nebo i složitější šachy. Dítě se naučí zdravě soutěžit, což je velmi důležitá vlastnost v dospělém životě. Pro dítě je lákadlem, že může využívat svou vnímavost, a tak může vyhrát kdokoli. Pokud ho hra nezaujme nebo nepochopí její pravidla, tak ho brzy přestane bavit. Venkovní hry jsou také velkým lákadlem. Začíná se zpočátku hrou na schovávanou a poté se děti přesunou ke složitějším hrám, kde jsou těžší pravidla na pochopení (Říčan, 2014).

Na oblast volného času se lehce zaměřila i studie, která byla provedena se zaměstnanci dětského domova. V rámci tohoto tématu chtěli autoři studie zjistit, jestli dokážou vychovatelé v dětském domově ovlivnit volný čas dětí. Téměř polovina dotázaných pracovníků si myslí, že mají vliv na volný čas svých svěřenců. Nadpoloviční většina poté ještě odpověděla, že dokážou kontrolovat, jak jejich děti a mládež tráví svůj čas, který mají pouze pro sebe a nemusí v té době plnit své povinnosti. Jediné, na co vychovatelé nedokážou dohlédnout a nemohou ovlivnit, s kým děti tráví svůj volný čas mimo zařízení (Hrbáčková, Petr Šafránková, 2015). Vychovatelé by své děti měly učit k takovému přístupu, aby trávily svůj volný čas aktivně a věnovaly se v té době prospěšným věcem, které je obohatí v jejich vědomostech a schopnostech.

2.3 Vliv domácích zvířat na výchovu dítěte

Téměř každé malé dítě si přeje mít domácího mazlíčka. V častých případech rodiče ustoupí a svému potomkovi ho pořídí, například křečka, morče nebo králíka.

Říčan (2014) zmiňuje, že do dětského světa zvíře rozhodně patří. Dítěti by se neměl koupit pouze plyšový králik či morče. Pro svůj vývoj potřebuje živé zvíře. Děti v dětských domovech nemají možnost mít vlastní domácí zvíře. Pokud je to v možnostech dětského domova, měl by dětem umožnit, aby se mohly pravidelně s nějakým zvířetem setkávat.

Dítě se naučí odpovědnosti, která je v životě klíčová. Vytvoří si ke zvířeti vztah a bude chtít o něj pečovat (Matoušek, 1999). Když má dítě ještě nízký věk, tak je potřeba mu ukazovat, jak o zvíře správně pečovat. V období puberty je dítě schopno převzít značnou část odpovědnosti a je schopno se o zvíře starat téměř samo. Ve vztahu ke zvířatům si děti mohou vyzkoušet budoucí péči o vlastní děti. Mohou rozvíjet dovednosti, které jsou při výchově dětí potřebné. Dítěti je potřeba dodávat odvalu a chválit ho, že o zvíře pečuje s velkou odpovědností a nic nezanedbává (Matějček, 1999). I výzkum slovenských autorů poukázal na to, že dětem z dětských domovů pomohla k samostatnosti určitá možnost pečovat o zvířata. Zvířata jim totiž dala možnost na chvíli zapomenout na jejich problémy, starosti a realitu, která pro ně nebyla příliš veselá. Chvíle strávená o samotě se zvířaty byla pro ně příjemně stráveným časem (Lukšík, Lukšíková in Pacnerová, Myšková, 2016).

Jak již bylo řečeno, zvířata dokážou v dítěti probudit odpovědnost nejlépe. Mělo by se naučit odpovědnosti k sobě, ale i k ostatním lidem. Zvířata by mohla být prostředkem ke splnění jednoho z cílů zařízení vůči dítěti – naučit se vnímat důležitost odpovědnosti za své chování a rozhodovat za sebe přiměřeně svému věku a schopnostem. Děti by měly mít možnost zapojovat se do fungování rodinné skupiny, například rozhodovat o nákupu jídla na večeri. Tím se též naučí určité odpovědnosti, protože bude záviset na nich, jestli se koupí vše potřebné (Pacnerová, 2015). Domácí zvíře může dítěti pomoci nahradit i vztahy, které mu v životě schází. Zvíře se pro něj může stát terapeutickým nástrojem, bude mu moci o všem povyprávět a zvíře bude pozorně naslouchat. Dítě tak získá pocit, že se má komu svěřit, a zvíře se pro něj stane velmi důležitou součástí. Výhodou je, že si procvičí komunikační dovednosti, které jsou jedny z klíčových schopností pro život mimo ústavní zařízení (Šolcová, 2009). Pokud není v možnostech dětského domova pořídit domácí zvíře, mohou děti dojíždět na kroužky, kde budou moci pečovat o různá zvířata. Existuje například chovatelský kroužek, kde děti pečují o králíky, želvy, leguány i hady. Učí se jim dávat potřebné krmivo, čistí jim obydlí a kontrolují, jestli jim něco nechybí. Další možností je dojíždět

ke koním, kde se děti starají o stáje, hřebelcují a čistí koně. Jakmile mají všechny povinnosti okolo koně splněny, mohou se na koni projet.

2.4 Resilience jako faktor pro úspěšné zvládnutí života v dětském domově

Resilience neboli psychická odolnost je důležitou vlastností pro děti a dospívající vyrůstající v dětském domově. Od této vlastnosti se odvíjí, jestli dokážou projít ústavní péčí bez následků.

Resilience je charakterizována jako schopnost člověka vyrovnat se s dlouhodobě působícími negativními faktory bez negativních dopadů na jeho vývoj. Nejedná se o vlastnost, se kterou se člověk narodí. U dětí je spíše popisována jako proces, který se v průběhu života mění (Novotný, 2015). Odolnost dokáže pomoci v mnoha aspektech života. Odolnější člověk má menší problémy ve vztazích a dokáže plnit úkoly, které vyhovují jeho schopnostem (Paulík, 2010). U dětí a mládeže je důležitá i adaptace, která s psychickou odolností souvisí. Adaptace představuje schopnost jedince přizpůsobit se novým životním podmínkám. A je významné u nich tuto schopnost sledovat, protože se zjistí, jaký vliv mají na jejich vývoj těžké životní zkušenosti (Novotný, 2015). Pro zvýšení psychické odolnosti jsou významné i vztahy kolem jedince. Jedinec vyrůstající v ústavní péči potřebuje okolo sebe kvalitní vztahy. Nemyslí se tím vztah pouze s vychovatelem, ale i učitelem či vedoucími kroužku, se kterými jsou též děti často v kontaktu. Studie zaměřená na resilienci v ústavní péči dokázala, že kvalitní vztahy dokážou ovlivnit a rozvíjet psychickou odolnost dětí a dospívajících (Mota, Matos, 2015). Na resilienci mají vliv i vnitřní faktory jedince, mezi které patří vědomosti, dovednosti či postoje významné pro jeho rozvoj či jak sám sebe vnímá (Novotný, 2015). Přijmutí či neochota přijmout vlastní sociální roli může mít také vliv na odolnost. Jedinec nemusí zvládnout nároky na chování, které se od něj očekává, a tím pádem pak těžko zvládá nečekané stresové situace (Paulík, 2010). Dětský domov by měl pomoci dětem či dospívajícím sociální roli přijmout, protože tím se zvýší jejich šance na psychickou odolnost.

Podpora resilience by měla být důležitou součástí výchovy. Lze ji podporovat v mnoha směrech, naučit dítě, jak navazovat vztahy a rozvíjet důvěru ve vlastní osobu a schopnosti. Resilience se dá zvyšovat i mimo zařízení dětského domova, může se jednat také o školní prostředí. Když jsou děti úspěšné ve školních předmětech, naučí se větší odolnosti. Nemusí se jednat pouze předměty, jako jsou matematika nebo český jazyk. Děti mohou mít talent i na jiné předměty, konkrétně může jít o tělesnou,

výtvarnou či hudební výchovu. Resilience ve školním prostředí pomůže dětem k tomu, že si budou více věřit a budou si jisté svými schopnostmi (Novotný, 2015).

Shrnutí kapitoly

Druhá kapitola se zaměřila na výchovu v dětských domovech, její důležité aspekty především pro děti ve věku 3 až 15 let. Zdůraznila, jak je pro děti klíčový vztah s vychovatelem, který jim nahrazuje blízkého člověka a o kterého by se měly opřít. Poskytla informace o domácích zvířatech, která mohou dětem výrazně pomoci v jejich vývoji a dodat klíčové dovednosti do jejich budoucího života. Volný čas je též součástí života každého člověka, a proto by dítě mělo vědět, jak ho správně trávit a čemu všemu se lze v něm věnovat. V neposlední řadě je významné ve výchově podporovat psychickou odolnost dětí, která jim pomůže překonat vyrůstání v dětském domově. Vychovatelé by se měli na všechny výše popsané aspekty zaměřit a v péči je nepodceňovat.

3 Vývojové období adolescence

Dospívající v dětském domově musí zvládnout velký nápor na psychiku. Mezi 15. a 18. rokem by měl být intenzivně připravován na odchod ze zařízení. Jeho dospívání je rozdílné, než by bylo, kdyby vyrůstal v běžných rodinných podmínkách. Musí se dozvědět a naučit spoustu vědomostí a dovedností, které mu pomohou zvládnout dospělý, nezávislý život. Dospívající musí překonat krize, které toto období přináší, aby se zvládl co nejlépe postavit na vlastní nohy.

Období adolescence se dělí na dvě fáze. První fáze probíhá od 11 do 15 let a nazývá se raná adolescence. Druhou fází je pozdní adolescence, která se vztahuje k věku od 15 do 20 let (Vágnerová, 2012). V následující podkapitole bude popsána pozdní adolescence, protože v té době se už dospívající musí stoprocentně připravovat na odchod, a proto je potřeba zvládnout mnoho úkolů. Vychovatelé se jim musí věnovat takovým způsobem, aby v tomto období nedošlo v jejich životě k nějaké krizi. Měli by se zabývat jejich osobnostmi, vztahu k dospělým autoritám a nemělo by se ani zapomínat na jejich emoce. Vzdělávání a předprofesní příprava je důležitá v životě každého člověka a vychovatelé by měli adolescentům připomínat, že vzdělání bude mít velký vliv na kvalitu jejich budoucího života. Pomůže jim lépe zaopatřit vlastní rodinu a žít plnohodnotný život.

3.1 Vývojové období pozdní adolescence

Dospívající si mezi 15. a 20. rokem už uvědomuje své názory, které si v hlavě třídí. Přemýšlí sám nad sebou, nad konkrétními plány. Vnímá důležitost vlastní budoucnosti, kdy se rozhoduje, jakou bude jednou vykonávat profesi, a zamýšlí se i nad rodinným životem, nad tím, jaký by měl být jeho partner či partnerka (Vašutová, Panáček a kol., 2013). Je důležité, aby měl dostatek času se nad svým budoucím životem dostatečně zamyslet. Musí si uvědomit vlastní silné stránky, aby pochopil, co vše je schopen zvládnout. Pro některé se může zdát, že je budoucnost nejistá a nečeká je nic dobrého, proto se bojí o ní přemýšlet. V tomhle ohledu je klíčové dospívajícímu říci, že jeho budoucnost je otevřená, aby měl určitou motivaci ve svém vývoji. Vychovatel by mu měl pomoci vyjasnit si důležité věci v životě, aby si určil priority a rozhodnul se, které hodnoty jsou pro něj na předních příčkách (Vágnerová, 2012). V jeho vývoji docházelo k různým změnám, a proto je obvyklé, že se jeho postoje mění a nemusí si být jimi příliš jistý (Vašutová, 2005).

Osobnost adolescenta

Dospívání je podstatným obdobím, kdy se formují názory, postoje a vyvíjí se osobnostní rysy. V předchozích letech nebyl mladý člověk příliš zvyklý na větší odpovědnost, ale v dospívání už se očekává, že určitou zodpovědnost má. Ostatní na něj nahlízejí jako na někoho, kdo už dokáže kontrolovat své chování a zvládne být značně nezávislý (Vašutová, 2005).

Na začátku pozdní adolescence, v 15 letech, dostává jedinec občanský průkaz, a s tím souvisí částečná trestní odpovědnost. Z toho důvodu se očekává, že jedinec už je schopen domyslet důsledky svého chování a dokáže za ně převzít zodpovědnost. Dospívající by měl mít zdravé sebevědomí. To ho nebude brzdit v jeho cílech, protože ví o svých slabých a silných stránkách, a tak si nevytyčuje plány, které by se ukázaly jako nad jeho síly (Vašutová, 2005). Na sebevědomí v dospívání mají vliv reakce jeho nejbližších, ale i lidí z okolí či vrstevníků, které dostával během dětství. Pozitivní reakce predikují zdravé sebevědomí. Větší množství negativních reakcí se může projevit v chování, které může být rizikové. Zkušenost s negativismem může mít vliv i na celkové vnímání a prožívání (Thorová, 2015).

Vztah adolescentů a dospělých osob

Adolescenti vyhledávají dospělé authority, se kterými budou moci rovnocenně komunikovat. Vidí v nich opory, když si nejsou jistí svými rozhodnutími. Chtějí, aby jim někdo dokázal říci, kdyby jejich některé názory a plány nebyly smysluplné (Vágnerová, 2012). Potřebují, aby je dospělý nepodceňoval, uznával je a vnímal jejich silné stránky. Jsou rádi, když se dospělý o ně zajímá, o jejich starosti. Vnímají pozitivně, když se nad ně dospělý nepovyšuje a cítí, že jsou na stejné úrovni (Kubičková, 2011). Potřebují vědět, že je starší autorita uznává za to, co dokázali, a umí je patřičně ocenit (Vašutová, Panáček a kol., 2013). Dospívající jedinec by měl cítit od dospělého podporu ve chvíli, kdy se cítí sám nebo má pocit, že něco nezvládne. V takové situaci ví, že za dospělým může jít a ten se mu pokusí s čímkoliv pomoci (Jedlička a kol., 2004).

V dospívání mají mladí jedinci často rozporuplné pocity. Jsou rádi, když se mohou opřít o dospělého člověka, mohou se na něj spoléhat. Na druhé straně uvítají, když si jich dospělí nebudou tolik všimnout. Když jim umožní osamostatnit se, aby si zkusili nebýt závislí na svých dospělých autoritách (Thorová, 2015). Klíčové je dávat mladým jedincům možnost, aby se na něčem sami podíleli. Dát jim nějaký úkol, kdy se musí o něco sami postarat. Když úkol zvládnou, posílí jim to sebevědomí. Budou si

sami sebe více vážit a naučí se větší samostatnosti (Matějček, 1999). Pro adolescenty vyrůstající v dětském domově je významné, aby dostali výzvy, na nichž si budou trénovat život v dospělosti. Vychovatel je může poslat na nákup, například pro potraviny na víkendový oběd. Může je poprosit, aby se postarali o menší děti, čímž si vyzkoušejí své pečovatelské schopnosti. Dále mohou dostat za úkol vyprat oblečení nebo uvařit oběd a tím se budou zlepšovat v činnostech ve vedení domácnosti. Po splnění úkolu je důležité předat dospívajícímu zpětnou vazbu, sdělit mu, jestli si vedl dobře a v čem by se mohl zlepšit.

Emoce dospívajících

V oblasti emocí zažívají časté proměny. Pro toto období je typický tzv. vulkanismus, kdy dospívající zažívají vnitřní rozporuplné pocity. V jedné chvíli si věří, ale stačí menší kritická poznámka, a už se mohou cítit méněcenní. To má vliv i na to, že někdy reagují nepřiměřeně a nevhodně ke stávající situaci (Vašutová, 2005). Kritika může dospívajícího negativně ovlivnit. Když se s ní nedokáže smířit, může to vést k různým psychickým poruchám nebo k myšlenkám na sebevraždu (Thorová, 2015). Vychovatel by měl chápat bouřlivé pocity dospívajícího a umět si s ním o tom promluvit. Každý jedinec není připraven na období dospívání, netěší se na něj a neumí si představit, že bude muset být samostatnější. Nedokáže přijmout určitou odpovědnost a nechce se vzdát svého bezstarostného dětství. Nechce si odvyknout od období, kdy za něj vystupoval jeho zástupce. Cítí se méněcenný, nejistý a nemá příliš vysoké sebevědomí (Vašutová, Panáček a kol., 2013). Pokud stejné pocity zažívá dospívající i v dětském domově, může být jeho příprava náročnější než pro jedince, který se dokáže ztotožnit s tím, že je potřeba přijmout za svůj život zodpovědnost.

3.2 Motivace ke vzdělávání a jeho vliv na budoucí život

Vzdělávání je důležité v životě každého jedince. Určuje jeho budoucnost a jeho životní styl. Z toho důvodu je důležité dítě a později dospívajícího v učení podporovat a dokazovat mu, jak je vzdělávání v životě klíčové. Na motivaci adolescenta má ve škole vliv hlavně učitel, který se s ním pravidelně setkává. Ten má moc ovlivnit jeho myšlení (Vašutová, Panáček a kol., 2013).

Vzdělání je klíčové pro život každého člověka. Výše dosaženého stupně vzdělání určuje budoucnost jedince. V 15 letech přichází první rozhodování o budoucnosti. Tehdy si jedinec vybírá střední školu a tím už trochu určí, jaké profesi se v dospělosti bude věnovat. Pro adolescenty vyrůstající v dětském domově může být složitější vybrat

si vysněnou školu. V těchto chvílích by tu měl být vychovatel, aby mu pomohl. Měl by mu pomoci uvědomit si jeho silné stránky, aby věděl, která střední škola nebo střední odborné učiliště bude pro něj vhodné.

Studium na střední škole nebo středním odborném učilišti je pro dospívající důležité, protože pomáhá v dalším rozvoji jejich osobnosti a v tom, aby se dále zlepšovaly jejich dovednosti (Vágnerová, 2012). Škola vyvíjí v adolescentech smysl pro pochopení zákonů a pravidel společnosti, které je potřeba dodržovat. Vytváří v mladých lidech osobnosti, které budou v dospělosti pro stát prospěšné. Škola má vůči nim velkou zodpovědnost. Její úlohou by mělo být dokázat je připravit na profesní život (Jedlička a kol., 2004). Školní vzdělávání může pro jedince představovat velkou motivaci, může nahradit znevýhodnění, které v životě zažil (Novotný, 2015). Pro dospívající z dětského domova může být škola motivací, kvůli které dokážou ostatním lidem, že vyrůstání v ústavní péči nemusí být velkou nevýhodou. Mohou být vzorem pro ostatní děti a dospívající žijící v ústavních zařízeních. Stačí se snažit a soustředit se na školní povinnosti, a když budou chtít, mohou vystudovat takovou školu, kterou si přejí. Vašutová (2005) zdůrazňuje velký vliv učitelů na osobnost adolescenta, možnost ovlivňovat jeho postoje a názory, a tak mu mohou pomoci k úspěchu ve studijních povinnostech.

Pro adolescenta je podstatné, aby měl oporu u dospělého, který ho bude podporovat, i když mu nějaký předmět příliš nepůjde (Vágnerová, 2012). Neměl by často slyšet od dospělého kritiku, která mu bude snižovat sebevědomí, v důsledku čehož dotyčný přestane věřit svým schopnostem. Následně může dojít k tomu, že ztratí motivaci k učení (Vašutová, 2005). Na motivaci jedince může mít vliv i vrstevnická skupina. Pro jedince jsou vrstevníci oporou, protože ho podpoří, když se jim svěřuje se svými starostmi. Porozumí mu, protože se nachází ve stejném vývojovém období, a tak jeho pocity chápou více než dospělí (Vašutová, Panáček a kol., 2013). Vrstevnická skupina slouží i k uspokojování různých psychických potřeb. Zajišťuje jedinci klíčový pocit bezpečí a jistoty. Také mu pomáhá, že ho vrstevníci v partě berou mezi sebe a vnímají jako důležité názory, které s nimi sdílí. Adolescent tak bude vědět, kde najde kamarády, kteří mu rozumí (Vágnerová, 2012).

Shrnutí kapitoly

Třetí kapitola pojednávala o adolescentech a způsobech, jak by se jim měli v dětském domově věnovat, aby zvládli přechod do samostatného dospělého života. Pro adolescenta je jeho vývojové období novou fází života, kdy přicházejí značné změny.

Dostává občanský průkaz a přemýšlí o své profesní orientaci. Jsou pro něj důležité vztahy s dospělými osobami, u kterých potřebuje, aby mu věřily a podpořily ho v těžkých chvílích jeho života. V rámci emočního vývoje dochází k většímu vyrovnání, ale je důležité, aby si udržel zdravé sebevědomí. To mu pomůže při přechodu do dospělosti, kdy si bude umět poradit s mnoha povinnostmi a zvládne se lépe vyrovnat s nezávislým životem. Především ve věku okolo 15 let je klíčové adolescentům připomínat důležitost vzdělávání, které jim pomůže k lepšímu životu. V tomto ohledu je podstatné, aby se jim vychovatelé věnovali, poradili jim, jaká škola je pro ně vhodná, jaké mají schopnosti a v čem vynikají. Když budou adolescenti ve škole šťastní a jednotlivé předměty jim půjdou, budou si více věřit a zvýší se jim sebevědomí.

4 Příprava na odchod z dětského domova

Příprava na odchod z dětského domova by měla být systematickým procesem, který bude probíhat po celou dobu pobytu dítěte v ústavním zařízení. Běhounková (2012) ve své studii píše, že by tato příprava měla zahrnovat tři fáze.

1. První fáze by měla proběhnout hned při vstupu dítěte do dětského domova. Vytvoří se pro něj program rozvoje osobnosti, kde jsou zapsána místa ke zlepšení a jednotlivé cíle či přání dítěte. Jednotlivé cíle by měly směřovat k rozvoji osobnosti, která bude nezávislá.
2. Druhá fáze by se měla uskutečnit během samotného pobytu dítěte v zařízení. Mělo by mít takovou výchovu, která ho nejlépe připraví na nástrahy života mimo zařízení. Každému dítěti by měl být přiřazen klíčový pracovník, který ho bude provázet pobytem v zařízení a zároveň bude hlídat, jestli jsou naplňovány jeho potřeby či cíle.
3. Třetí fáze se odehrává již po odchodu z ústavního zařízení. Pro dospívajícího je odchod velmi náročným obdobím, tento proces pro něj může být velmi složitý. Z toho důvodu by měl mít svého poradce, přičemž bude vědět, že s ním může kdykoliv mluvit a poradce se mu bude snažit pomoci a poradit.

Mladí lidé odcházející z dětského domova mohou mít různé pocity. Někteří cítí samotu, vztek a kvůli tomu se nejsou schopni plně připravit na odchod (Peterková in Baltag, 2017). Dále mohou projevovat nějaké znaky psychické deprivace, nevědí, jak trávit svůj volný čas, a chybí jim osoba, které by se mohli svěřit (Folda, 2009). Výzkum, který byl proveden s dospělými se zkušenostmi s ústavní péčí, poukázal na faktory, které jim pomohly vést relativně úspěšný samostatný život (Lukšík, Lukšíková in Pacnerová, Myšková, 2016).

1. Vztah mezi vychovatelem a dítětem či dospívajícím: Když byli dětmi, viděly, že se o ně vychovatel zajímá, respektuje je a rád jim pomůže s jejich problémy. V dospívání s nimi mluvili jako se sobě rovnými a motivovali je ke vzdělávání.
2. Vztahy s ostatními dětmi v zařízení: Měli možnost se setkávat se všemi dětmi v zařízení, navzájem si pomáhali a motivovali se ke zlepšení jednotlivých cílů, které si určili.

3. Prostředí dětského domova: Pracovníci v dětském domově jim umožňovali setkávat se se svými vrstevníky. Pravidla, která byla v zařízení nastolena, všechny děti dodržovaly. Mohly mít osobní věci a možnost jít na brigádu.

Další aspekty, které dětem pomáhají v samostatnosti, jsou například rozvoj osobnosti a učení dětí různým dovednostem, které potřebují při starosti o svůj domov (Běhounková, 2012). Může jít konkrétně o vaření, praní či celkově uklízení. Mladší děti by tyto činnosti mohly dělat se staršími dětmi či vychovateli, aby poznaly, jak vypadá správná péče o domácnost.

Před odchodem dospívajícího z dětského domova by se měli sejít zaměstnanci ústavního zařízení a uspořádat případovou konferenci. Na konferenci by měli probrat, jak bude vypadat odchod dospívajícího, co je potřeba, aby přechod do nezávislého života zvládl. Také by měli určit člověka, který bude pro dospívajícího k dispozici alespoň dva roky po odchodu ze zařízení (Folda, 2009). Po odchodu by měli mít také určená sociální či právní zařízení, kde o nich budou vědět – mladý jedinec tam bude moci zajít, když si něčím nebude jistý a bude potřebovat poradit (Běhounková, 2012).

Dospívající mohou mít problémy s bydlením, zaměstnáním či vyděláváním financí. Může pro ně být obtížné vytvořit si domov, kde se budou cítit spokojeně a budou šťastní (Novotný, 2015). Pro mladé jedince se stane proces odchodu ze zařízení úspěšným, když se jim podaří vybudovat útulný domov a dokážou si udržet zaměstnání, kde se jim bude dařit a budou tam rádi pracovat. Tyto aspekty jim pomohou ke klidu a oni nebudou tolik nejistí ze svého nového života po dětském domově. Úspěšné zařazení do pracovního procesu je pro ně také klíčové. V dětském domově by jim měli pomoci poznat jejich silné stránky, které jim umožní najít to správné zaměstnání. Také by mohli spolu s dospívajícím vytvořit plán, kde se napíší jeho vysněné školy a pak zaměstnání, ve kterém by chtěl pracovat (Wade, Dixon, 2006).

Obec, ve které se dětský domov nachází, by s ním měla spolupracovat a jejich úlohou by mělo být, aby našli pro odcházejícího dospívajícího vhodné bydlení, o které se dokáže náležitě postarat (Běhounková, 2012). Dovednosti související s bydlením si dospívající mohou vyzkoušet v přípravných bytech, které jsou součástí dětského domova. Dospívajícím je dovoleno v těchto bytech být od 16 let. Jejich příprava na zaměstnání a zvýšení úspěšnosti v profesním životě může být lepší, když se rozhodnou v dětském domově zůstat i po dosažení 18 let. Budou stále chodit do školy, intenzivně se věnovat učení a budou mít lepší start v profesní kariéře (Folda, 2009). Dospívající by měl mít po odchodu i určitou finanční podporu, která mu pomůže (Běhounková, 2012).

4.1 Projektová podpora ze strany neziskových organizací

Ze strany státu je odcházejícím mladým lidem z dětského domova nabízena minimální podpora. Dle zákona č. 109/2002 mají nárok na věcnou pomoc, jednorázový peněžitý příspěvek, poradenství ohledně bydlení a zaměstnání. Na poradenskou pomoc se mohou spolehnout i po odchodu ze zařízení, když ji budou potřebovat. Adolescenti se v případě problémů mohou obrátit i na sociálního kurátora pro dospělé. Tato nabízená pomoc státu těmito lidem nemusí stačit. Z tohoto důvodu hrají pro mladé lidi velkou roli neziskové organizace. Nabízejí různé projekty, které jim pomohou při přechodu z dětského domova do nezávislého života. Jednotlivé projekty se specializují na dovednosti, které jsou potřebné pro mladého jedince, aby zvládl samostatný život.

Představím tři neziskové organizace a jejich projekty. Centrum Don Bosco a Dejme dětem šanci jsem vybrala z toho důvodu, že nabízejí pro děti osobu, která jim bude oporou i po odchodu z dětského domova. Jak už jsem zmínila na začátku kapitoly, třetí fáze po odchodu je pro dospívající náročná a měli by mít svého poradce. Nezisková organizace Nadání a dovednosti poskytuje projekty týkající se zaměstnání. Jak už bylo zmíněno, zařazení do pracovního procesu je pro adolescenty podstatné.

4.1.1 Salesiánský klub mládeže, z. s., Centrum Don Bosco

Centrum Don Bosco je součástí Salesiánského klubu mládeže. Vychází z preventivního systému Jana Bosca, který je zakladatelem Salesiánů Dona Bosca. Tento preventivní systém je založen na třech pilířích: rozumu, laskavosti a náboženství. Tyto pilíře jsou důležité i pro samotné Centrum Dona Bosca. Záleží jim na tom, aby jejich zaměstnanci dokázali s mladými lidmi pracovat; aby je naučili takovým dovednostem, které jim pomohou naplánovat si budoucí život. Učí je, jak se chovat k ostatním lidem. Dospívající by měli mít pocit, že jsou přijímáni a vědí, že lidem z organizace nejsou lhostejní. Kromě těchto pilířů je pro Centrum klíčové, aby se pokusili mladému člověku nahradit chybějící rodinu.

Cílem Centra Don Bosco je, aby mladí lidé z dětského domova dokázali být odpovědní za svůj život. Pracovníci této organizace, kteří mají za úkol doprovázet dospívající, naváží kontakt s dospívajícím již 2 až 3 roky před samotným odchodem. Adolescent si tak dokáže vytvořit vztah se svým doprovázejícím a lépe ho pozná. Ten daného mladého jedince navštěvuje, ale dospívající dojíždí i do Centra Don Bosco. Výhodou je, že v organizaci pracují stále téměř ti stejní zaměstnanci. Mladí lidé tak mají zajištěno, že když budou potřebovat, svého doprovázejícího v Centru

pravděpodobně potkají, i když už s ním nebudou spolupracovat. Doprovázející se pro ně stane blízkým člověkem, o němž budou vědět, že si k němu mohou dojit pro radu. Pomáhá adolescentovi v oblastech, které jsou klíčové pro samostatný život. Může se jednat o bydlení, zaměstnání nebo rady, jak vyřídit různé formuláře na úřadech. Také s nimi hovoří o různých tématech týkajících se rizikového chování, aby nepodlehli například různým závislostem (Peterková in Baltag, 2017).

Centrum Don Bosco nabízí tyto projekty, které pomáhají mladým lidem z dětských domovů (Peterková in Baltag, 2017):

1. Sociální rehabilitace „Doprovázení“ – Primární projekt, který se zaměřuje na dospívající, kteří stále žijí v dětském domově. Pracovník Centra Don Bosco funguje jako doprovázející pro mladého jedince a pomáhá mu zlepšovat dovednosti, které bude potřebovat do samostatného života.
2. „Na vlastních nohou“ – Projekt, který se zaměřuje na mladé lidi, kteří již nepotřebují pravidelnou podporu a dokážou žít samostatně. Většinou se jedná o lidi, kteří již mají nebo chtějí založit vlastní rodinu. Součástí tohoto programu je i program „Absolventi“, kdy se spolu setkávají lidé, kterým Centrum Don Bosco v minulosti pomohlo. Zde mohou zavzpomínat a předat si navzájem užitečné poznatky ze života.
3. „Zelená linka“ – Jedná se o telefonickou službu, kdy účastníci kdykoliv mohou volat pracovníkům Dona Bosca. Pracují tam jen pracovníci, které mladí lidé znají, aby se jim nebáli svěřit. Mohou jim zavolat téměř kdykoliv, když potřebují nějakou pomoc či radu. A to, i když se třeba jen budou chtít pochlubit, jak se jim daří, a povědět jim o svém novém životě.
4. Pobytové akce, tábory – Centrum Don Bosco pořádá i akce na delší dobu, kde jsou všichni jejich klienti. Dochází tu ke zlepšení jejich schopností, které už se učili s doprovázejícím, a získávají inspiraci pro aktivní trávení volného času.

4.1.2 Dejme dětem šanci, o. p. s.

Dejme dětem šanci je organizace, která pomáhá dětem a mladým lidem z dětských domovů. Spolupracuje s nimi 39 dětských domovů a do různých projektů je zapojeno přes 250 dětí a mladých lidí. Není zaměřena na jeden nebo dva kraje, ale nabízí spolupráci všem dětským domovům z celé České republiky. Kontakt s dětmi navážou v posledních pár letech svého pobytu v dětském domově a jsou jim k dispozici i v začátcích života mimo zařízení. Jejich hlavním cílem je, aby se mladí lidé

plnohodnotně zapojili do společnosti a stali se její součástí, kdy nebudou ohroženi nezaměstnaností nebo bezdomovectvím. Dalšími úlohami, kterými se tato organizace zabývá, je snaha o informovanost lidí, kteří o této problematice příliš nevědí. Do svých projektů zapojuje i veřejnost, takže každý má možnost vybrat si dítě či mladého jedince, kterého bude v jeho cestě za samostatností podporovat. Není dáno, jak přesně by podpora měla vypadat. Záleží na možnostech, které je schopen nabídnout (Dejme dětem šanci, 2019).

Projekty Dejme dětem šanci, které podporují děti a mladé lidi z dětských domovů po celé České republice (Dejme dětem šanci, 2019):

1. „Najdi si mě“ – Projekt, který se zaměřuje na hostitelskou péči. Děti se mohou cítit osamocené a mohou mít pocit, že jim něco chybí, a chtějí by poznat, jak to funguje v normální běžné rodině. V takovém případě je dítěti nabídnuta rodina, která se zapojila do hostitelské péče. Členové rodiny jezdí navštěvovat dítě do dětského domova, poté je dítě může navštěvovat na víkendy a prázdniny u nich doma. Poznává, jak vypadá výchova a život v běžné rodině, a tyto poznatky využije při zakládání vlastní rodiny. Při navázání blízkého citového kontaktu může rodina pomoci mladému dospívajícímu, až bude odcházet z dětského domova.
2. „Přál(a) bych si“ – Dětem či adolescentům jsou splněna přání, která souvisí s jejich vzděláváním, volným časem či zdravím. Může se jednat o různé kurzy, které jim pomohou zlepšovat se v určité oblasti. Pokud se věnují konkrétnímu sportu nebo jinému zájmu, mohou si přát dárky, které jim umožní posouvat se ve svém koníčku dál. Po zdravotní stránce si mohou přát například nové brýle. Přání se jim splní, když malé děti nakreslí obrázek a větší děti napíší, co by si přály a co by jim udělalo radost.
3. „Pomoz mi do života“ – Projekt, který je už pro mladé lidi chystající se brzy odejít z dětského domova. Organizace jim nabízí podporu, pomáhá jim s hledáním bydlení a prohlíží nabídky práce, kde by se mladý jedinec mohl uplatnit. V rámci tohoto projektu je nabízena možnost stipendia, v rámci nějž jsou adolescenti podporováni při studiu. Mají tak šanci studovat svou vysněnou školu, která pro ně bude představovat určitou motivaci pro další vzdělávání. Dětem jsou například zapláceny náklady na cestování do školy nebo ubytování v místě školy, na střední škole v domově mládeže nebo na

vysoké škole na koleji. Za dokončení ročníku a školy pak dostávají finanční ohodnocení, které je motivuje pokračovat v dalších ročnících.

4.1.3 Nadání a dovednosti, o. p. s.

Organizace Nadání a dovednosti pomáhá mladým lidem z dětského domova. Podporují je především po studijní a pracovní stránce, kdy nabízí různé projekty, které jim pomohou v cestě za jejich vytouženým povoláním. Jejich cílem je, aby dospívající co nejlépe zvládli přechod do samostatného života. V roce 2019 spolupracovalo s touto organizací 47 dětských domovů z různých krajů po celé České republice (Nadání a dovednosti, 2019).

Mladí lidé z dětských domovů si mohou vybrat z níže popsanych projektů (Nadání a dovednosti, 2019).

1. „Rozhled“ - Jedná se o projekt, který je určen pro mladé lidi od 17 do 26 let. Doba trvání tohoto projektu jsou čtyři měsíce. V této době je jim nabídnut takový program, kdy mají zjistit, jaké profesi by se chtěli věnovat. Jsou učeni, jak si práci udržet, aby se vyhnuli nezaměstnanosti. Navštěvují různé společnosti, ve kterých by v budoucnu mohli pracovat. Tam se mohou seznámit s jejich zaměstnanci, což jim může pomoci v jejich práci. Získají dovednosti, které jim pomohou, aby sami sobě více věřili. Součástí programu je i zkouška pohovoru do zaměstnání nebo trénují psát své životopisy. Mladí lidé mají šanci najít i nové přátele mezi svými vrstevníky, kteří mají podobné zkušenosti.
2. Samsung „Tvoje šance“ – Roční projekt „Tvoje šance“ je pro dospívající, kteří chtějí po střední škole pokračovat na vysokou školu nebo mají v plánu podnikat v oboru, který vystudovali. Program je zaměřen na individuální poradenství, ale i na skupinová setkání, kdy se spolu potkají účastníci tohoto projektu. V podpoře za jejich sny jim mohou pomoci i finance, které uplatní při dalším vzdělávání.
3. „London Job & Fun“ – V roce 2019 byli do tohoto projektu úspěšně zapojeni dva mladí lidé z dětského domova. Ti dostali šanci vyjet na tři měsíce za získáním nových pracovních schopností do cizí země. Vyzkouší si tak žít samostatně, naučí se poznat hodnotu peněz a zdokonalí se v cizím jazyce.
4. „Můj byt“ – Pro mladé lidi odcházející z dětských domovů je složité vybavit si svůj nový byt, kdy na nábytek a různé spotřebiče jim chybí finance. V rámci

tohoto projektu je jim nabídnuto, že mohou získat základní vybavení do jejich bytu, bez kterého se neobejdou.

Shrnutí kapitoly

V dětském domově je důležité zaměřit se na faktory, které usnadní dětem a dospívajícím život v dospělosti. Na cestě do nezávislého dospělého života pomáhají dětem a adolescentům i neziskové organizace. Čtvrtá kapitola zmiňuje neziskové organizace Salesiánský klub mládeže, z. s. Centrum Don Bosco, Dejme dětem šanci o.p.s. a Nadání a dovednosti o.p.s. Centrum Don Bosco jim pomáhá v dovednostech, které budou potřebovat v dospělém životě a stávají s pro ně blízkými osobami, kteří jim rádi pomohou ve všech oblastech jejich života. Nezisková organizace Dejme dětem šanci zapojuje do pomoci i širokou veřejnost. Nezisková organizace Nadání a dovednosti se zaměřuje především na pracovní oblast adolescentů.

5 Kvalitativní výzkumné šetření

5.1 Stanovení cílů výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem dětské domovy připravují děti a adolescenty na nezávislý život a jakou roli v tom hrají další subjekty, zejména neziskové organizace. Výzkum bude navazovat na teoretickou část. Cíl výzkumu má zodpovědět, jaká výchova probíhá v dětském domově vůči dětem od 3 do 15 let, jak se přistupuje k adolescentům a k jejich přípravě na blížící se odchod ze zařízení a s jakými institucemi dětský domov spolupracuje.

Cíle výzkumu jsou relevantní ve vztahu k pracovníkům, konkrétně vychovatelům, ředitelům a sociálním pracovníkům, všech ochranných a ústavních zařízení. Výsledky mohou být též užitečné pro pracovníky neziskových organizací, které už s dětskými domovy spolupracují. Na závěr lze říci i pro širokou veřejnost, aby měla informace a představu o dětech z dětského domova.

Definování výzkumných otázek a výzkumný problém

Hlavní výzkumná otázka

HVO1: Jakým způsobem dětské domovy připravují děti na nezávislý život?

Dílčí výzkumná otázka

DVO1: Jak probíhá výchova v dětských domovech vzhledem k přípravě dětí na nezávislý život?

DVO2: Jak probíhá příprava adolescentů na odchod ze zařízení?

DVO3: Jak probíhá spolupráce dětských domovů s dalšími organizacemi pomáhajícími adolescentům s přípravou na nezávislý život?

Výzkumný problém

Příprava dětí z dětských domovů na nezávislý život

5.2 Metody výzkumu

Výběr metod sběru dat

Pro získání co nejvíce přesných a detailních odpovědí bylo vybráno kvalitativní výzkumné šetření. To umožňuje sběr velkého množství informací, které pomohou získat odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Na začátku je úkolem informace nasbírat a poté v nich hledat opakující se odpovědi (Švaříček, Šed'ová, 2014). Odpovědi je nutné analyzovat, hledat v nich souvislosti, vytvářet hypotézy. Nevýhodou kvalitativního výzkumu je omezený počet respondentů. Na základě jejich odpovědí nelze usuzovat, že

by takhle odpovídali i další respondenti. Závěr zjištění nemusí vždy odpovídat reálné situaci (Hendl, 2016).

Za metodu kvalitativního výzkumu byl použit polostrukturovaný rozhovor. Dopředu jsou stanovené určité otázky, které se ale během rozhovoru mohou měnit, doplňovat nebo se mohou na základě odpovědi respondenta vytvářet nové otázky. Tento typ rozhovoru poskytuje větší volnost, která umožňuje reagovat na specifika respondenta, a díky tomu se může respondent při rozhovoru cítit lépe. Ale stále jsou dané určité otázky, které pomáhají hledat kódy mezi jednotlivými odpověďmi (Reichel, 2009).

Následný rozbor dat bude proveden pomocí zakotvené teorie a konkrétně otevřeného kódování. V prepisech rozhovorů jsou hledána témata, která jsou postupně tvořena v kódy. Ty se dají hledat ve slovech, větách nebo celém odstavci. Cílem je nalézt skrytá témata v odpovědích jednotlivých respondentů (Hendl, 2016).

Vzorek respondentů

Pro rozhovory byli vybráni vychovatelé z dětských domovů. Hlavním důvodem je, že jsem se chtěla zaměřit na dětský domov a na to, jak vychovatelé přispívají k připravenosti dětí na nezávislý život. Rozhovory byly uskutečněny se čtyřmi vychovatelkami a jedním vychovatelem z různých dětských domovů. Kritérium bylo stanoveno takové, že vychovatelé by měli mít rozdílnou délku praxe a alespoň jedním respondentem by měl být muž. Z důvodu anonymity budou respondenti pojmenováni podle prvních pěti čísel.

Dvě respondentky souhlasily s rozhovorem z důvodu osobní známosti. Na dva respondenty jsem dostala kontakt od příbuzné. Nadto jsem psala emaily do různých dětských domovů, na který mi odpověděl jeden dětský domov, a dostala jsem kontakt na jednu respondentku.

Vychovatelka 1 – Vychovatelka 1 nastoupila do dětského domova po ukončení bakalářského studia. Nyní pracuje v dětském domově již 6 let a je součástí rodinné skupiny, kde je 8 dětí. Do budoucna si plánuje dodělat ještě magisterské studium.

Vychovatelka 2 – Vychovatelka 2 pracuje v dětském domově teprve 3 roky. Tuto práci přijala hned po získání maturitního vysvědčení na střední pedagogické škole. Nejdříve pracovala se staršími dětmi, teď je v rodinné skupině, kde jsou spíše mladší děti. V současné době si ještě dodělává kurz speciální pedagogiky.

Vychovatelka 3 – Vychovatelka 3 pracuje v dětském domově již od ukončení středoškolského studia. 15 let pracovala na pozici vychovatelky, kdy měla na starosti

rodinnou skupinu se šesti dětmi. V současné době už 5 let pracuje na pozici vedoucí vychovatelky. Stále ale navštěvuje rodinné skupiny, aby věděla, co vychovatelé nebo děti potřebují.

Vychovatel 4 – Vychovatel 4 pracoval již ve více dětských domovech. Dohromady pracuje v dětských domovech 15 let a v současném dětském domově je 6 let. Má na starosti rodinnou skupinu, kde je 8 dětí.

Vychovatelka 5 – Vychovatelka 5 se po ukončení magisterského studia rozhodla jít pracovat na pozici vychovatelky do dětského domova. Momentálně tam pracuje už 10 let a je vychovatelkou v rodinné skupině, kde je 8 dětí.

5.3 Průběh výzkumného šetření a etické aspekty výzkumu

Každého respondenta jsem před samotným rozhovorem telefonicky kontaktovala. Domluvili jsme se na čase a seznámila jsem ho s tématem svého výzkumu a přibližnou časovou délkou rozhovoru. Z důvodu současné epidemiologické situace jsem vedla rozhovor se všemi respondenty prostřednictvím mobilního telefonu. Nikomu telefonický rozhovor nevadil a všichni s ním souhlasili.

V domluvený čas jsem respondentovi zavolala a začala jsem s rozhovorem. Ještě před tím, než respondent začal odpovídat, tak jsem ho ujistila, že rozhovor bude naprosto anonymní. Každého respondenta jsem se také ptala, jestli nevdí, že si rozhovor budu nahrávat, a od všech respondentů jsem získala souhlas. Chápali, že pro mé následné kódování bude lepší mít rozhovor nahraný.

5.4 Analýza a interpretace dat

Nejdříve byly rozhovory přepsány a poté jsem začala s jejich analýzou. Na analýzu rozhovorů bylo použito otevřené kódování. Mezi odpověďmi jednotlivých respondentů jsem hledala vzájemné podobnosti. Ke každé dílčí výzkumné otázce byly následně vytvořeny kategorie a k nim přidány i jednotlivé kódy. Přepis rozhovoru s vychovatelkou 2 lze nalézt v příloze A.

DVO1: Jak probíhá výchova v dětských domovech vzhledem k přípravě dětí na nezávislý život?

Kategorie 1: Osobnost vychovatele

Kódy:

- pravidla
- autorita
- ten můj vychovatel

První kategorie se zabývá osobností vychovatele. Ten hraje ve výchově dětí velkou roli. Vychovatel tráví nejvíce času s dětmi, nahrazuje jim rodiče. Z toho důvodu záleží především na něm, jaký bude a jaký vztah si k němu děti vytvoří. Je potřeba, aby měl takové vlastnosti, které zajistí, že se děti nebudou bát za ním přijít a zároveň ho budou poslouchat, když jim bude ukládat určité povinnosti.

Tři vychovatelé ve svých odpovědích zmínili, že je důležité poskytnout dětem určitá pravidla a dbát na jejich dodržování. Vychovatelky 1 a 5 mluvily o tom, že především nejsou rády, když jim děti lžou. Takové chování nejsou ochotny akceptovat. Vychovatelka 1: *Stejný metr mám na to, že jim vždycky řeknu pravidla, která jsou u mě daný, že nesnáším lhaní a takové věci.* Vychovatelka 5: *Určitě mám nějaká pravidla, u kterých chci, aby je každý dítě dodržovalo. Aby mi třeba nelhalo. Aby se správně chovaly tady i mimo dětské domov.*

Vychovatelka 2 popsala, jak vypadá situace v případě, že jsou děti u jiného vychovatele, který jim nepřipomene pravidla, jež je potřeba dodržovat: *Ale když jsou náhodou rozdělený nebo když tam přijde právě ten jiný vychovatel, tak zkouší. Zkouší a fakt jdou, až do těch hranic, kdy se prostě stane, že mají třeba i výchovný přestupek. Že jdou přes tu hranici a dovolují si hodně.*

Jeden vychovatel a jedna vychovatelka popsali sebe samotné, kdy je potřeba být pro ty děti autoritou, kterou ony často ze své původní rodiny neznají a nejsou zvyklé ji uznávat. Vychovatelka 1 popsala, že je důležité být pro ty děti trochu jako kamarádka, ale zároveň je nutné být i tou autoritou: *Já vždycky dětem říkám, že budu kamarádka do určité míry, že chci být kamarádká, ale chci být i ta autorita. Myslím si, že se mi to docela daří, že tak nějak dokážu rozlišit tu rovinu kamarádství a autority. Přece jenom ty děti sem většinou přijdou s tím, že neuznávají tu autoritu.* Vychovatel 4 si myslí, že děti v něm autoritu vidí, ale mohou si být jisty, že jim za každé situace pomůže: *Já nevím, já třeba osobně se považuji, že jsem asi přísněj a zase děti ve mně mají jistotu třeba, že za nima dokážu stát nebo takhle.*

Téměř každé dítě si najde ve svém dětském domově nějakého svého vychovatele, jehož je ochotno poslouchat. Takže děti jsou pak raději, když mohou trávit čas s tím svým vychovatelem, jak zmínila Vychovatelka 2: *Na té skupině, když mají rádi toho svého vychovatele. My jsme na skupině dvě, takže to je ten vychovatel. Já tu tetu prostě budu poslouchat a takhle. Takže děti mají raději, když je u nich ten jejich vychovatel nebo ten druhý, se kterým se střídá, než aby byly rozdělený a byly na jiných skupinách.*

Vychovatel 4 též mluvil o tom, že mají v dětském domově vychovatele, kteří jsou oblíbenější, ale vychovatel by toho neměl zneužívat a být stále trochu přísný: *Samozřejmě některý vychovatel je oblíbenější, některý ne. Některý vlastně, já nevím, je třeba hodnější a tím pádem to má nevýhodu, protože si děti k němu i více dovolej. Je to potom pracnější s těma dětma pracovat.*

Vychovatelka 3 popsala, že děti si dokážou vytvořit vztah k nějakému svému vychovateli, ale jsou i vychovatelé, ke kterým příliš nepřílnou: *Jsou tam prostě vychovatelé, který děti poslouchaj, který je berou. A prostě vychovatel, at' se snaží a neříkám, že je to špatný vychovatel, tak si k těm dětem ten vztah jakoby nenajde. Nebo spíš obráceně, děti si nenajdou vztah k němu. Takže velmi záleží na osobnosti toho vychovatele, ale i na osobnosti toho dítěte.*

Kategorie 2: Přístup k dítěti

Kódy:

- individuální přístup
- znát dítě
- nerozdělovat si děti
- dokumentace

Druhá kategorie se zabývá přístupem k dítěti. Jak je potřeba k dítěti přistupovat, aby z něj vyrostl jedinec, jehož vývoj bude zdravý a bez negativních následků.

Všichni zdůraznili, že je podstatné ke každému dítěti přistupovat individuálně a nelze se ke všem dětem chovat stejně. Každé dítě má své jedinečné potřeby a vlastnosti, od toho se odvíjí, jak k němu přistupovat a podle toho ho vychovávat. Vychovatelka 1: *Já si myslím, že ke každému dítěti přistupuji individuálně dle jeho potřeb.* Vychovatelka 3: *Jo a každý dítě je jiný, takže ke každému se musí individuální přístup. To je prostě takovej základ. Mají společné hry, tráví spolu společné chvíle, ale základ je v té individualnosti, ten musí bejt.* Vychovatelka 5: *Ale každý dítě je úplně jiný a podle toho k nim přistupuju. Každý dítě má úplně jiný vlastnosti a potřeby, takže ke každému dítěti přistupuju individuálně.* Vychovatel 4 vnímá, že je klíčové u každého dítěte jeho individualnost respektovat a na základě jeho vlastností s ním pracovat: *Ale každý dítě v té rodince je jakoby samostatnej jedinec, kterýho respektujeme. A myslím si, že tu jedinečnost každého dítěte tam zohledňujeme. Jestli má dítě třeba malý sebevědomí, tak se s ním nějak pracuje, motivuje se. Myslím si, že u každého dítěte je to*

individuální. Vychovatelka 2 podotkla, že je podstatné i k psychiatricky léčeným dětem přistupovat lehce rozdílně: *Záleží na tom, jaké to dítě je. Máme tam psychiatricky léčený děti, takže na ně se musí trochu jinak než na ty ostatní. Nesmí se na ně křičet, prostě po dobrým. Prostě to uděláš a pak si můžeš zahrát toho playstationa.*

Na individualnost každého dítěte navazuje i potřeba každé dítě dobře znát. Jakmile vychovatel dítě dobře pozná, jaký je, jak se chová v určitých situacích, tak až pak lze zvolit přístup, který dítě bude chápat, jak popsala Vychovatelka 5: *Ale pokud po tom dítěti něco chci, nebo chci, aby se něco naučilo, tak vím, že na každý dítě musím trochu jinak. Na každý dítě musím jinak mluvit, a používat jiný slova. Chci vždy to dítě poznat, pořádně se s ním seznámit a až když ho poznám, tak s ním můžu nějak pracovat.* Vychovatelka 1 si před příchodem nového dítěte o něm zjišťuje informace, ale nechce si podle něho vytvořit nějaký obraz, který by pak později nemusel být pravdivý: *Vždycky se snažím o dítěti dopředu zjistit, co nejvíce, ale moc se tomu nepřizpůsobit a spíš o dítěti zjistit postupně věci sama, abych nevěděla třeba, že mi přijde dítě, které je třeba hodně agresivní, a já k němu už nepřistupovala nějak zaujatě.*

Vychovatelka 2 též poznamenala, že vychovatel musí dítě poznat a na základě toho s dítětem komunikovat a jednat: *Musíš to dítě poznat a umět s ním jednat. Někdo třeba vůbec nereaguje, ale když mu řeknu: „Mohl by sis udělat tu tvou službu“, tak jako jde.* Vychovatelka 3 zmiňovala také komunikaci, kdy výbušnější děti potřebují odlišnou komunikaci a přístup. A z toho důvodu je významné děti znát, aby se vědělo, že vychovatel musí vůči dítěti použít jinou komunikační strategii: *Takže tam máme děti, které jsou výbušnější a ty hodnější ruší u televize, takže s nima se musí hodně mluvit, pracovat. Musíme je učit, že když se jim třeba něco nelíbí nebo po nich někdo chce požadavek, se kterým nesouhlasí, tak je potřeba dialog, komunikovat, a né na toho druhého začít hned křičet.*

Vychovatelé 1, 2 a 4 podotkli, že by se u dětí nemělo rozdělovat, za jakým vychovatelem smějí chodit se svými problémy a kdo jim pomůže. Děti sice mají svého klíčového vychovatele, ale pokud mají k jinému vychovateli blíž, tak mohou chodit i za jiným vychovatelem. Vychovatelka 1 si myslí, že je nesmysl si děti nějakým způsobem rozdělovat: *Ale třeba já s kolegyní to máme tak že, nemáme děti rozdělený jako klíčový vychovatel, ale protože si myslíme, že je to svým způsobem hloupost, protože jsem tam s těma dětma každá denně nebo jak to vyjde do služeb a každá by o tom dítěti měla vědět, když je tam takhle máme, vědět všechno a né si to rozdělovat a pak si to říkat. Neříkat dětem, když budeš mít problém, přijď za touhle tetou, protože je tvoje klíčová*

vychovatelka. Vychovatelka 2 je mladá vychovatelka, takže k ní rády chodí děti i z jiných skupin, protože jim je věkově blíž: A to je právě asi i tím, že já k nim mám věkově blíž, takže za mnou chodí i děti z jiných skupin. Vychovatel 4 nepovažuje rozdělování dětí za správné a říká, že každý vychovatel rozumí něčemu jinému, a proto není problém, když s určitými předměty chodí dítě za jiným vychovatelem: Já si toho docela vážím, že i z jiných rodinek za mnou chodí děti i s technickejšma předmětama. A zase já nevidím problém v tom, abych zase s angličtinou poslal dítě za tetou.

Všichni respondenti se shodli, že mají děti rozdělené pouze na dokumentaci, kdy s nimi píšou programy rozvoje osobnosti dítěte. Vychovatelka 1: *A třeba my konkrétně na té rodince máme každý klíčový vychovatel 4 děti, ale máme ho vyloženě jenom kvůli papírům, co se týče třeba programů rozvoje osobnosti, kdy píšeme každé dítě každý půlrok. Vychovatelka 2: A vlastně u nás je ten klíčový vychovatel jenom kvůli tomu, aby se psaly ty programy rozvoje osobnosti dítěte.*

Kategorie 3: Povinnosti

Kódy:

- úklid
- příprava jídla
- školní povinnosti

Kategorie 3 se zabývá povinnostmi, které děti v rámci dětského domova mají. Tyto povinnosti se neliší od těch, které mají děti v běžných rodinách. A zároveň děti připravují postupně na samostatný dospělý život, kdy tyto věci budou muset ve své domácnosti zvládat. Čím více jsou děti starší, tím více samostatní v jednotlivých úkonech musí být.

Na prvním místě je úklid, kam patří utírání prachu, mytí nádobí, vysávání nebo vytírání. Děti mají každý týden službu, podle které plní každý den určitou přiřazenou činnost. Vychovatelka 2: *Ale jsou vedený k normálním běžným činnostem, jako je mytí bot, vysávání, mají kuchyň. Mají různé služby, které si každý večer plní a služby se mění každé pondělí. Takže jeden týden mají jednu službu, kterou musí plnit. Vychovatelka 3: Vedeme je i k nějakým uklízacím povinnostem. Mají služby a mají určeno, co kdy musí dělat. Musej třeba utírat prach, luxovat, mejou a utíraj nádobí, prostíraj stoly. Vychovatelka 5: Dále máme napsané služby, kdy každé dítě má na každé den určeno, jakou činnost musí ten udělat. Takže třeba někdo musí uklidit kuchyň, takže to znamená*

třeba umejt nádobí, utřít ze stolu drobky. Vychovatel 4 považuje úklid za základ pro jejich život v dospělosti: *Už jenom to, že mají ty povinnosti, musí dělat ten úklid, tak se učí pro život v dospělosti. Dáváme s nima oblečení do pračky, aby se to naučily.*

Po úklidu je podstatné vést děti k přípravě jídla. Rodinné skupinky si vaří večeře a o víkendech i obědy, takže menší děti většinou pomáhají s méně náročnými úkoly a ti větší už jsou v přípravě jídla více samostatní. Děti se často na společné vaření těší, protože si mohou dopředu vybrat, co se bude o víkendu vařit. Takže děti jdou spolu s vychovatelem na společný nákup, kde poznají i hodnotu jednotlivých potravin a poznají, jaké suroviny do jejich oblíbeného jídla patří. Vychovatel 4 povídal o výhodě, kdy si děti mohou říct, co se bude vařit: *My třeba u nás připravujeme i večeře a co se týče víkendů tak vlastně s dětma i vaříme. Takže se dá říct, že částečně suplujeme i tu rodinu, protože se podílejí na přípravě na jídla a tím pádem je to vlastně pro ně výhodou, že si tak nějak můžou říct, co by se mělo vařit nebo na co mají chuť.* Podle Vychovatelky 5 mají starší děti chuť vařit samy a jsou rády, když jim vychovatelka jen radí, když si s něčím nejsou jistí: *O víkendů s dětma zase třeba dohromady vaříme. Ptám se dětí, na co mají chuť a pak se vaří. Ty menší třeba jen přihlížej nebo třeba zkoušej něco krájet, ale ti větší už to zvládají téměř sami. Takže třeba někdy chtějí, abych tam s nima byla, ale jen jim radila a oni zkoušej sami uvařit.* Vychovatelka 3 připomněla, že kromě vaření se děti rády věnují i pečení: *Vychovatelé třeba o víkendů s dětma vařej. Učej se jejich oblíbený recepty, rádi pečou. Před Vánoci pekli cukroví, takže do toho se rádi zapojovali i ti nejmenší.*

K povinnostem každého dítěte neodmyslitelně patří i škola. Děti píšou domácí úkoly nebo se učí. Jsou děti, které to zvládají samy, ale některým pomáhají vychovatelé. Vychovatelka 2 popsala, že v současné době se děti musí v učení více spoléhat samy na sebe: *Děti se teď momentálně snaží samy učit, ale to jim moc nejde.* Vychovatel 4 si myslí, že domácí úkoly pomáhají dětem k vytvoření pracovního návyku: *Děti si samy vypracovávají úkoly, které jsou určitým návykem k povinnosti, což je potom určitým návykem k práci, k nějakému pravidelnému režimu.* Vychovatelka 5 vnímá školní povinnosti jako základ pro naučení se určité zodpovědnosti: *Zvládaj samy psát domácí úkoly, ale samozřejmě když něco neví, tak za mnou mohou přijít. Teď by měly ty větší zvládat samy si kontrolovat, jaký jim úkoly učitel posílá, je nutný je učit k nějaký zodpovědnosti, ale samozřejmě je nutný je kontrolovat, jestli na tu školu nezapominaj.*

Kategorie 4: Trávení volného času

Kódy:

- netrávit čas na mobilu či počítači
- společné trávení volného času
- zahrada
- sport
- zájmové kroužky
- přání dítěte se zohledňuje

Děti v dětském domově mají široké množství aktivit, kterým se mohou ve svém volném čase věnovat. Mohou si vymyslet, jak chtějí trávit svůj volný čas nebo jim vychovatelé vymýšlejí různé procházky či výlety. Výhodou je, že každý dětský domov má k dispozici velkou prostornou zahradu, kam děti rády chodí. Mohou tam hrát mezi sebou různé hry nebo sportovat. Dětem vyplňují čas i zájmové kroužky, na které dojíždějí do různých institucí. Vychovatelé se snaží, aby si děti z dětského domova odnesly, že lze volný čas trávit aktivně a není potřeba hrát neustále hry na mobilu či počítači.

Vychovatelka 3 upřednostňuje smysluplné trávení času a není ráda, když vidí děti u mobilů či počítače: *Ale snažíme se, aby trávily svůj čas nějakým smysluplným způsobem, aby někde jen neposedávaly a nehrály jen hry na mobilech a počítači.* Vychovatel 4 se domnívá, že je potřeba děti motivovat, aby nechtěly trávit čas na mobilu: *Tak jako každý dítě samozřejmě by nejradši byli na mobilu. Ale já toho zastávce moc nejsem. Myslím si, že je to o motivaci, abychom je od těch mobilů dostali pryč.*

Děti jsou rády, když s nimi tráví čas i vychovatelé. Mají tak šanci na větší vzájemné se poznávání a zároveň dochází k utužování vztahů v rámci rodinné skupiny. Děti pak cítí, že vyrůstají v rodině, která jim schází. Vychovatel 4 popsal, že mezi jednotlivými rodinnými skupinami pořádají sportovní turnaje, anebo dohromady slaví i narozeniny, na které se děti vždy velmi těší: *Spíš jsem zastáncem toho motivovat ty děti, v létě natáhnem síť a zahrajem si přehazovanou mezi rodinkama. Snažíme se s nima třeba i v té rodince slavit narozeniny, svátky, Velikonoce. Takže to dost působí jako soudržně na ty děti.* Děti jsou rády, když si můžou ve volném čase v rámci skupiny společně povídat, jak vypověděla Vychovatelka 5: *S dětma si večer povídám,*

rozebíráme nějaký jejich pocity, jaký měly den, povídáme si o plánech na další dny. Myslím si, že zvláště v této době jsou ty děti rády, když si takhle večer povídáme, probíráme tu situaci a já se je snažím motivovat, že bude líp, že to snad brzy skončí. Děti rády hrají i deskové hry a jsou šťastné, když se k nim připojí i vychovatelé, jak zmínila Vychovatelka 3: *Někdy se k nim zapojují i vychovatelé, takže mezi sebou utužují i vztahy a děti jsou i rády, že se k nim připojí i nějaký ten dospělák.*

Prostorná zahrada je důležitou součástí každého dětského domova. Děti mají velký prostor, kde mohou trávit svůj volný čas a hrát tam různé hry. Vychovatelka 1 popsala, jaké možnosti mají děti na zahradě: *Tak u nás máme velké hřiště, takže na tom hřišti se dají hrát různé míčové hry, dá se tam dát síť. Jsou tam basketbalové koše, fotbalové brány, takže mají velké vyžití na zahradě. Pak je tam workoutové hřiště, pro malé děti je tam malé prolézací hřiště, takže je tam velký plac.* Vychovatel 4 chodí často s dětmi na zahradu, jakmile mají děti hotové své povinnosti: *Takže vlastně když ty děti přijdou ze školy, když teď teda máme hotový nějak své povinnosti, tak radši jdeme na tu zahradu, kde máme dost velkou škálu vyžití. Máme tam workoutový hřiště, máme tam místo na kopanou.* Děti Vychovatelky 5 hrají na zahradě různé hry nebo si povídají: *V pěkným počasí jsme chodili ven, na velkou prostornou zahradu. Tam děti rády hrají třeba schovku nebo tam je altán, kde spolu probíraj nějaká témata.*

Vychovatelé s dětmi hodně sportují. Děti mají na výběr z mnoha sportovních aktivit, které jim jsou nabízeny. Jezdí spolu na různé výlety na kole, chodí bruslit. V zimě pak děti lyžují nebo běžkují. Děti jsou také zapojovány do různých sportovních soutěží. Vychovatelka 1 s dětmi například posiluje nebo s děvčaty vymýšlí různé taneční sestavy: *Já třeba momentálně s dětma jedu posilování, předtím jsme třeba tancovali. Vymýšleli jsme různé tanečky, takže si myslím, že toho pohybu mají opravdu dost a navíc velký výběr.* Rozmanitý výběr sportovních aktivit popsala i Vychovatelka 2: *Jezdíme na kola, když je teplo. Nebo bereme kolečkové brusle na okruh, takže jezdí i na kolečkových bruslích. Jezdí se s nima i na jarňáky lyžovat.* Vychovatelka 5 kromě širokých sportovních možností zmínila i soutěže, kterých se děti účastní: *V létě se dělají výlety na kole nebo spolu chodí bruslit. V zimě jezděj na hory bobovat, zkoušej i lyžování nebo běžkování. Dále tu hrajou třeba fotbal nebo basketbal. Jezdíme třeba i nějaký sportovní soutěže, nejčastěji se jedná o nějaký běhání.*

Každé dítě baví různé aktivity, má talent na určité dovednosti, proto by jim mělo být umožněno chodit na zájmové kroužky, které je budou bavit. Děti v dětských domovech nejsou o kroužky ochuzeny a chodí na velké množství kroužků. Mohou si

říct, kam by chtěly chodit a dětský domov se jim to snaží splnit. Děti tak mají šanci se seznámit i s jinými dětmi či dospělými, než ty, které znají z dětského domova. Děti u Vychovatelky 2 chodí na sportovní kroužky nebo kroužky vaření: *Vlastně kousek i od toho našeho dětského domova je sportovní areál města, kde je plavecký bazén. Takže někdo chodí na fotbal, měli jsme tam kluka, co chodil i na plavání. Pak je tam i dům dětí a mládeže, tak tam děti chodí i na různé kroužky, nejenom na sportovní. Chodily třeba na nějakou voňavou kuchyňku, takže vždycky něco uvařily a přinesly nám to ochutnat.* Dětský domov Vychovatelky 3 má i vlastní kroužky, které děti navštěvují, ale dojíždějí i na jiné kroužky: *Máme i různé kroužky, například jóga, sportovní kroužek, rybářskej, cyklistickej, takže mají vyžití velké. Dojížděj na různý kroužky, v pohybu se je snažíme hodně podporovat. Hodně kluků tu má rádo právě třeba ten fotbal nebo chodí na turistickéj kroužek.* Děti u Vychovatele 4 dojíždějí i na vzdálenější kroužek, pokud si to přejí a chovají se dobře: *Jakýkoliv kroužek je ve městě nebo v blízkosti, třeba kluci dojížděli 20 km na fotbal.*

Děti vyrůstající v dětských domovech jsou neustále se svými vychovateli, ale je podstatné do budoucna děti naučit, že musí umět svůj volný čas trávit samy. Musí si zvyknout, že v jejich životě nebude stále někdo, kdo by jim připravoval aktivity a říkal jim, co se bude dělat.

Vychovatelé ve svých odpovědích mluvili o tom, že dětem připravují aktivity na zabavení, ale zároveň se jich ptají, co by chtěly dělat. A pokud se nějaké dítě nechce zapojit do aktivity, tak ho nechtějí nutit. Jsou určité aktivity, do kterých vychovatelé požadují, aby se děti zapojily, ale jinak jejich názor akceptují. Vychovatelka 2 se ptá dětí hlavně o víkend, co by chtěly dělat: *Takže já se jich vždycky zeptám třeba v sobotu ráno, co chtějí dělat nebo jim řeknu, co jsem měla v plánu já. A oni když mi třeba řeknou: „Teto, dneska je ošklivě a já bych si chtěla tady pustit film nebo si hrát.“ Tak v tomhle případě je nechávám být.* Vychovatelka 3 se také snaží dětem vyhovět, když chtějí dělat něco jiného: *Ale jinak se jich třeba ptáme, co by chtěly třeba dělat a snažíme se jim nějak vyhovět. Takže právě ti nejmenší si vezmou hračky, panenky a hrajou si nějak a ti větší si třeba právě vezmou nějaký ty deskovky nebo někdy si třeba jen tak rádi sednou a povídaj si.* Vychovatelka 5 se ptá dětí na vyplnění volného času, jakmile mají hotové své povinnosti: *Jakmile maj svy povinnosti hotový, tak si mohou říct, co by chtěly dělat. Děti chtěj hrát nějaký hry na počítači, koukaj na pohádky v televizi, skládaj puzzle nebo si hrají ty deskovky.*

Kategorie 5: Vliv domácích zvířat na děti

Kódy:

- nemáme zvířata v dětském domově
- máme zvířata v dětském domově
- je to diskutabilní, jestli mít zvířata v dětském domově
- radost ze zvířete
- nahrazení lásky
- odpovědnost

Pátá kategorie se zabývá vlivem domácích zvířat dětí. V této kategorii se zjišťuje, jestli dětské domovy mají zvířata, o která se děti starají nebo mají možnost přijít do kontaktu se zvířaty. Názory vychovatelů na vliv zvířat na výchovu dětí jsou odlišné.

Tři vychovatelé zvířata v dětském domově nemají, ale děti mají možnost se s různými domácími zvířaty potkat. Vychovatelka 1 pracuje v dětském domově, kde jsou zvířata zakázaná, ale jezdí k nim nezisková organizace se psem: *Ne, nemáme a máme to zakázaný. Máme přímo ve vnitřním řádu, že u nás nesmějí být zvířata. Ale my tam máme neziskovou organizaci Dobrodějky, a když k nám přijedou, tak mají s sebou i psa.* Dětský domov Vychovatelky 2 také nemá zvířata v dětském domově, ale většina zaměstnanců má psy, které občas do dětského domova berou: *U nás v dětském domově není žádné zvířátko. Ale máme povoleno, že jsme všichni pejskaři, tak máme povoleno jakoby, že se tam občas vezme.* U Vychovatele 4 také zvířata nemají, ale jezdí k nim canisterapeutický pes: *Ne. U nás nějaký zvíře, o které by mohly děti se nějakým způsobem starat, tak nemáme no. Jezdí tam dobročinná organizace, kde maj psa přes tu canisterapii.*

Dvě vychovatelky mají v dětském domově zvířata, o která se děti starají. V dětském domově u Vychovatelky 3 mají v současné době pouze rybičky, ale mívali i hada a psa: *Máme rybičky, měli jsme hada. Ten byl teda už starej, takže nám pošel. Ale stále tam teda máme ty rybičky. Kdysi jsme měli psa, venkovního, hezkýho, velkýho. O toho se staraly starší děti. A to jsme měli opravdu štěstí, protože dva kluci se mu opravdu věnovali.* Nejvíce zvířat mají v dětském domově u Vychovatelky 5, kde je velká zahrada plná zvířat, o která mají děti povinnost se starat: *Máme tu dva psy, ovce, kozy, slepice a morčata. Děti za nimi ve svých volných chvílích choděj a taky mají povinnost se o ně starat. Každý tejdenn se o zvířata stará jiná rodinná skupina, a každý*

dítě v této rodinné skupině má určeno, jaký den se musí jít o zvířata postarat. Mladším dětem pomáhají starší děti nebo vychovatelé. Starší děti už zvládají péči o zvířata samy.

Vychovatelé 1 a 4 se shodli na tom, že je diskutabilní, jestli zvířata v dětském domově mít. Dětský domov u Vychovatelky 1 měl se zvířaty špatnou zkušenost a zároveň se děti o zvířata nestaraly: *Ještě než jsem tam pracovala, tak tam byla nějaká zkušenost, že tam někdo měl křečka a někdo ho utýral. Takže od té doby se řeklo, že ne, že nebudou zvířata. Protože pak se o ně spíše starali vychovatelé, byla to pro ně práce navíc. Vychovatel 4 si myslí, že pro zvíře není dobrý, když se o něj neustále starají jiné cizí děti: Mohlo by to být sporný, jestli je to dobrý nebo není. Ale ty děti odcházejí do pěstounských péčí, do rodin, odcházejí do života. Takže ten pes je neustále obklopen dvaceti cizíma dětma.*

Všichni vychovatelé uvedli, že děti mají ze setkání se zvířetem vždy radost a takové setkání jim přináší dobrou náladu. Vychovatelka 2 má psa, kterého do dětského domova občas bere, ale některé děti, když jsou smutné, tak se respondentky zeptají, jestli je pes nenavštíví: *A normálně za mnou to dítě přišlo a zeptalo se mě, jestli je možný, aby přijel můj pes. Takže já jsem vzala jakoby telefon a nechala jsem si toho pejska dovézt, aby on s ním byl. A on s ním ležel na posteli a prostě se s ním mazlil a byl teda šťastný.* Děti Vychovatelky 5 za zvířaty chodí, když se cítí nešťastné a potřebují zlepšit náladu: *Zvířata se pro děti mohou stát někým, ke komu se budou chodit svěřovat se svými problémy a zvíře jim může pomoci zlepšit náladu.* I občasný kontakt přináší dětem radost, jak uvedla Vychovatelka 1: *Děti jsou vždycky ze psa nadšený, naprosto si ji užijí a to je jejich jediný kontakt se zvířaty a pak jezdí spousta dětí na koně, takže alespoň takhle.*

Dvě vychovatelky si myslí, že zvíře se pro dítě může stát někým, kdo jim nahradí lásku, která jim v dětském domově může chybět. Vychovatelka 2: *Hlavně tady u těch dětí, kdy jim my nedáme tu lásku, kterou by měly dostávat. A to zvíře jim tu lásku dá. Vidím to u těch psychiatricky léčených dětí, že když se tam objeví ten pes, tak oni se mazlí jenom s tím psem.* Vychovatelka 5: *Ty děti často vidí, jak jim ta zvířata projevují náklonnost a mám pocit, že zažívají tu lásku, kterou nezažívají od nás nebo od rodiny.*

Dvě vychovatelky uvedly, že zvířata dětem pomohou k určité odpovědnosti a naučí se určitým povinnostem. Vychovatelka 3: *Vliv mají takový, že se samozřejmě učí povinnostem. Zvíře není jako hračka, která se může dát do kouta a říct mě to jako nebaví.* Vychovatelka 5: *Myslím si, že zvířata mohou mít na děti velmi pozitivní vliv. Pomáhají v dětech rozvíjet pracovní odpovědnost, děti se naučejí, jaký to je se o někoho*

starat. To jim může pomoci do budoucna, až budou zakládat vlastní rodiny a budou se starat o své vlastní děti.

DVO2: Jak probíhá příprava adolescentů na odchod ze zařízení?

Kategorie 1: Osobnost adolescenta

Kódy:

- záleží hlavně na tom adolescentovi
- motivace
- nebát se přijít a svěřit se
- původní rodina

První kategorie, která se bude týkat přípravy adolescentů na odchod ze zařízení, se zabývá samotnou osobností adolescenta. Jak by se sám adolescent měl snažit, aby byl, co nejvíce schopen se osamostatnit a zvládl nástrahy světa za branami dětského domova.

Téměř všichni vychovatelé zmínili, že dětský domov a konkrétně vychovatelé se můžou snažit sebevíce, ale nejvíce vždy záleží hlavně na tom samotném adolescentovi. Jen na něm záleží, jak se k přípravě postaví a jak moc bude ochoten naslouchat všem lidem, kteří mu budou s odchodem pomáhat. Vychovatelka 1: *Já bych nejraději řekla, že je to všechno v hlavě. Pokud oni sami nedojdou k tomu, že to prostě je ten cíl, tak do nich můžeme hustit horem dolem všechno a nic se stejně nestane.* Stejný názor zastává i vychovatelka 3: *Ale záleží na tom jedinci, jak bude přistupovat k tomu, aby se zvládl sám o sebe postarat. Bude záležet jen na něm, jestli si bude pamatovat vše, co jsme je tady v dětském domově naučili.* O ochotě jedince splnit svůj cíl promluvila i vychovatelka 5: *Velmi záleží na tom jedinci, jak moc bude stát o to, aby svůj cíl splnil, aby šel tou správnou cestou.*

Jako každý člověk na světě, tak i adolescent v dětském domově potřebuje tu správnou pozitivní motivaci. Potřebují vidět příklady dospělých, kteří vyrůstali v dětských domovech a dospělý život zvládají, jak poznamenala vychovatelka 3: *Dále třeba nějaká motivace, ukazovat těm dětem nějaké příklady, že se dokážou postavit na vlastní nohy, že jsou šikovní a že se dokážou prosadit v práci a budou umět uklízet svá nová bydlení.* Tyto příklady jim dodají naději, že když ostatní se dokázali postavit na vlastní nohy, tak pro ně to také nebude problém. Vychovatelé by měli adolescentům připomínat jejich pozitivní vlastnosti a ukazovat jim, že samostatný život zvládnou.

Vychovatelka 2: *Tak určitě pozitivní motivace, že všechno zvládne, že dokáže vydělat ty peníze, když bude chtít. Že si dokáže všechno zařídit, že to dokázalo mnoho lidí.* Vychovatelka 1 promluvila o velkém problému, což je určité „škatulkování“ dětí a adolescentů z dětských domovů, kteří si pak nevěří a nezávislého dospělého života se velmi bojí: *A určitě i motivace, aby měli tu správnou motivaci, to je podle mě ten nejdůležitější faktor. Protože oni jsou většinou demotivovaní, většinou si nevěří, většinou se hned škatulkují jako hloupi. Takže si myslím, že ten největší faktor, je ta motivace. Něco chtít, dát si nějaký cíl a za tím fakt jít. Neříct si jenom cíl tohle chci, ale jít hlavně jít tou cestou k tomu cíli. Motivovat je do té cesty, aby k tomu cíli šli.*

Mezi vychovatelem a adolescentem by měl být vytvořen kvalitní vztah, kdy se adolescent nebude bát přijít za vychovatelem se svým trápením. Měl by vědět, že existuje někdo, kdo mu poradí a bude za ním stát. A je nutné jim to připomínat i do jejich dospělého života. Můžou přijet na návštěvu do dětského domova nebo jim může být nalezen poradce, který jim rád pomůže. Takže adolescenti by si do života měli odnést, že vždy je lepší si zajít pro radu než se vůbec nezeptat, jak řekla vychovatelka 1: *Já vždycky říkám, že je lepší se dvakrát zeptat než nedělat nic nebo něco prošvihnout. Ba naopak, i když přijdou s kravinou, tak je třeba vyslechnu, aby příště neváhali si přijít nebo nepřijít.* Vychovatelka 2 jim připomíná, že mohou přijít s každým problémem: *Já jim furt připomínám, že všechno se dá vyřešit, my hlavu netrháme a že jestli je nějaký problém, tak ať se řeší teď, než to bude nějaký mega problém. Ale všichni vědí, že se hlava netrhá, že se všechno dá vyřešit, a pokud něco udělá, tak bude nějaký trest, ale že jim hlavu prostě nikdo neutrhne, nikdo je úplně neodsoudí, takže to ty děti vědí.* Vychovatel 4 opět zmínil v tomto případě důležitost vztahu vychovatele a adolescenta, kdy se pak nebojí přijít: *Ty děti tam vlastně nikoho nemaj nejbližšího, my tam vlastně třeba nemáme adolescenta, který by tam byl měsíc. A jestliže je tam to dítě 5, 8, 10 let, tak jestliže tam člověk nechodí jen do práce, tak mezitím si tam s těma dětma vytvoříte vztah.*

Velkou překážku, kterou všichni vychovatelé ve svých odpovědích zmínili, tak je původní rodina adolescentů. Koluje v nich stále krev jejich rodičů, mají jejich geny. Jsou zvyklí na život jejich původní rodiny. Přebírají jejich zlozvyky, které jsou pro ně nežádoucí, jak popisuje vychovatelka 1: *Ale myslím si, že je to částečně oprostění od zlozvyků původní rodiny, to je taková perlička, která je vždycky tak táhne, zlozvyky, které si táhnou z domova.* Je potřeba jim říkat, jak to chodí v běžných rodinách, že je důležité najít si zaměstnání a umět řešit své problémy správným způsobem.

Vychovatelka 2: *Hlavně je teda učíme nevybuchovat a řešit své problémy jinak než se řeší doma. Ale oni to mají zafixovaný z toho domova, že nemusím pracovat, dostanu sociální dávky a podobně. Ale jakoby snažíme se jim to vysvětlit. Snažíme se jim říkat, jak to má v té rodině vypadat, ale nejhorší je, když oni ti řeknou: „U nás to bylo úplně jinak.“ Tak v tu chvíli člověk úplně neví, co jim na to má říct. Takže jim říkáme, že každá rodina to má jinak, ale správně by to mělo být asi tak a tak.* Vychovatel 4 popsal skupinu jedinců, kteří tíhnou ke zvykům původní rodině, a tím pádem je těžké je naučit správnému žádoucímu chování: *Většinou z těch závadnejch rodin, nebo děti, který tíhnou k těm nepravostem, k alkoholu, cigaretám, většinou prahnout k tomu: „Bude mi 18, vy mi tu všechno zakazujete, já okamžitě v 18 odcházím.“ To je jedna z hraničních skupin dětí, která je dost široká.* Vyprávění adolescentům o správných způsobech žití stále ztěžuje i ten důvod, že stále berou tu svou původní rodinu jako vzor, jak poznamenala vychovatelka 3: *Protože ty děti ať vyrostly v sebestarší rodině, tak pořád na tu rodinu nedaj dopustit.*

Kategorie 2: Postaráni se o domácnost

Kódy:

- samostatnost v domácích pracích
- hospodaření s penězi
- rodina

Adolescenti by z dětského domova měli odcházet s dovednostmi, kdy se dokážou postarat o svou domácnost. Do těchto starostí patří domácí práce, dovednost hospodařit s penězi, což znamená znát nějakou finanční gramotnost. Součástí domácnosti je i rodina, aby se dokázali postarat a vychovat své děti.

Adolescenti jsou vedeni k domácím pracím již od dětství, ale z odpovědi vychovatelů je zřejmé, že v období adolescence už by je měli zvládat sami. Mají sice stále služby jako menší děti, ale už se očekává, že není potřeba tolik dohled vychovatelů. Už vědí, jak se musí vytírat, jaké přípravky je nutné použít. Vychovatelka 2 popsala, jak si adolescenti musí sami prát: *Ti trochu starší už tu pračku zapínají pod dohledem vychovatele. A úplně ti nejstarší mají na starosti svoje prádlo, nenechávají to na těch nočních či denních vychovatelích a každý si pere sám za sebe. Takže pokud on si nevypere, tak nemá v čem chodit. Pokud on si to nedá do té sušičky, tak to má mokré. Pokud to nechá dlouho v té pračce, tak mu to sice vychovatel připomene, ale pokud to*

nevyndá, tak ten vychovatel nepřijde a nevyndá mu to. Takže mu to zasmrádne a může to prát znova. Takže u těch starších se to bere jinak, tam je vedeme úplně k té samostatnosti. Vychovatelka 5 také očekává u starších dětí v domácích pracích samostatnost: Ale přece jenom, když už jsou starší, tak by už měli zvládat to vaření či uklizení, měli by to zvládat sami bez tý naší pomoci.

Do dovedností okolo domácnosti patří i hospodaření s penězi, vědomosti o finanční gramotnosti. Adolescenti chodí se svým vychovatelem nakoupit, aby znali hodnotu peněz. Vychovatelka 1: *O víkendů chodím s dětmi na nákupy, aby se učily nakupovat, jelikož v dětském domově je vždy na všechno rozpočet a i určité normy na děti ohledně vaření, tak se vždycky učíme, kolik peněz můžeme utratit, co za to můžeme nakoupit, takže se pak i učíme, aby uměly hospodařit s penězi, aby se učily v krámu vybírat levnější věci. To si myslím, že je takový největší stěžejní bod.* Adolescenti dostávají i určitý obnos peněz jako kapesné. Vychovatelka 2 si s adolescenty i o financích povídá nebo jsou pro ně pořádány přednášky na toto téma: *A u těch starších je to tak, že dostají to kapesné najednou a nemají to u toho vychovatele schovaný. Takže to klidně mohou utratit za jeden den, ale pokud něco provedou, tak mají kapesné pod dohledem. Jinak si s nimi o tom povídáme, jestli ze světa financí všemu rozumí, jestli nepotřebují s něčím poradit. Pořádají se pro ně i různé přednášky, aby věděli z této tematiky všechno, co budou do běžného života potřebovat.* Vychovatelka 5 zmínila, že i v tomto případě se vyplatí mít s adolescenty dobrý vztah, kdy jí povídají, za co peníze utratili: *Z vlastní zkušenosti ještě můžu říct, že děti se mi chodí i chlubit, co si koupily a tak vidím, jak nakládají s penězi. Často s nimi i o tom debatují. Dříve jsem chodila i o víkendů s děvčaty na společné nakupování oblečení.*

Adolescenti jednou v budoucnu budou zakládat i vlastní rodiny, proto by jim vychovatelé měli říkat, jak to v běžných rodinách funguje a jak se starat o malé děti. Jelikož jsou v dětských domovech skupiny rodinného typu, tak jsou částečně zvyklí na nějaký rodinný život, jak popsal vychovatel 4: *Já si myslím, že díky tomu, že teď jsou dětské domovy rodinného typu, tak vlastně ten rodinný život je dost obklopuje. My se snažíme, aby na každé skupině byl strejda, teta. Takže tam nějaká ta zastupitelnost ženského a mužského vzoru je. Vaříme si, oblíkáme se, jezdíme na aktivity. Takže si myslím, že ta rodinná skupina vlastně svým způsobem, co jsou možnosti, tak se dost přibližuje tomu rodinnému životu, který obklopuje děti i těch běžných rodin.* Rodinné skupiny mají i tu výhodu, že jsou tam děti různého věku, mladší i starší. Starší děti tak mají možnost starat se o ty mladší, a tím si trénovat výchovu svých budoucích dětí, jak

poznamenala vychovatelka 3: *Musí pomáhat mladším nebo by měli pomáhat mladším. Neříkám, že to všechny děti zvládají, že to chtějí. Jsou k tomu vedeny. Některé dítě úplně samo od sebe, máme tam i sourozence. Takže ti starší třeba své sourozence vykoupat, přečtou tu pohádku.* Vychovatelka 5 také vede starší děti, aby pomáhali těm mladším například s úklidem nebo s domácími úkoly: *Ale učíme je, že by mladším ukazovat třeba, jak se pere nebo jak utírat prach. Pomáhaj jim třeba i se školou, pomáhaj jim s domácími úkoly nebo mladší děti někdy za nimi přijdou, aby jim vysvětlili něco, čemu nerozumějí.*

Kategorie 3: Vzdělávání

Kódy:

- adolescenti si neuvědomují důležitost vzdělání
- vzdělání je důležité
- povídání s adolescentem o budoucí škole
- splnit adolescentům přání ohledně školy

Vzdělávání ovlivňuje životní cestu každého jedince. Po základní škole si jedinci vybírají další školu, na kterou by chtěli nastoupit. Tento výběr je pro ně velmi složitý, protože si takhle v brzkém věku nejsou příliš jistí svým budoucím povoláním. Vychovatel 4: *Já si myslím, že je to stejný jako v rodině. I ty děti vlastně nevědí, co by jednou v životě dělaly.* Tento výběr ztěžuje ještě fakt, že si adolescenti často neuvědomují, jak je vzdělávání pro jejich budoucí dospělý život velmi podstatný. Vychovatelka 1 opět připomněla, že si ten nezáměr o školu často přináší ze svých původních rodin: *Ono je to někdy docela těžký, protože většinou u těch dětí, které přijdou do dětského domova, tak to doma po nich nikdo nechtěl třeba tu školu, nebyly moc motivovaný do té školy. Nebo právě naopak pro tu rodinu nebyla škola prioritou. Děti neslyšely od toho malička, jak jsme zvyklí v běžných rodinách, kdy nám furt prostě rodiče říkají, že je škola základ života a tak.* Vychovatelka 3 zmínila, že adolescenti školu nevnímají příliš dobře: *Berou to spíše jako zlo.*

Jelikož si adolescenti neuvědomují podstatu kvalitního vzdělávání, tak jim to vychovatelé musejí připomínat. Měli by jim říkat, v čem jim vzdělání může pomoci. Pomůže jim najít si zaměstnání, zabezpečit rodinu a najít si slušné bydlení, což svým adolescentům povídá vychovatelka 3: *Ale připomínáme jim, že je to klíčový pro jejich budoucí život, že když budou mít pořádnou práci, tak si budou moci pořádně něco, co*

budou chtít. Budou schopni se postarat o rodinu, zvládnou zaopatřit děti. Vychovatel 4 si myslí, že to nejdůležitější, co mohou adolescentům poskytnout, tak je vzdělání: Teď řeknu svůj názor a já ten názor i dost prosazuju. My v dětském domově vlastně jediný, co jim můžeme nejpevnějšího a nejdůležitějšího těm dětem dát, tak je to vzdělání, co nejvyšší vzdělání. Vychovatelka 5 zmínila, že k nim jezdí i dospělí lidé, kteří dříve v dětském domově byli a o vzdělávání s adolescenty mluví: Jezděj k nám třeba i děti, teď u teda dospěláci, kteří u nás dříve byli a vyprávěj adolescentům, jaký to je, když teď žijou sami. I oni sami jim připomínaj, že v jejich věku jim taky vzdělávání nepřišlo důležitý, ale že jsou rádi, že jsme je nutili se učit, že jim to hodně dalo.

Adolescenti se můžou cítit zmateně, když si mají vybrat další školu. Nevědí, jaké jsou možnosti, jaké existují obory, a proto je potřeba, aby si o tom mohli s někým popovídat. Vychovatelka 1 s adolescenty přihlášky na další školu hodně řeší. A dává jim možnost, aby si jednu školu vybrali úplně sami, a tu druhou prokonzultují a společně nějakou školu vyberou: *Jelikož se vždy podávají na střední školu dvě přihlášky, tak vždy chci, aby jeden výběr byl na dětech, nebo na tom určitém jedinci, aby samy řekli, co chtějí a společně zvážíme ty možnosti, otevřeme jim ty oči, aby viděly, co je reálný, nereálný. A tu druhou, to není tak, že jim něco přikážeme, ale že jim řekneme, takhle to je, takhle to bude, měl by sis to uvědomit, dobrý je udělat tohle.* Adolescenti u vychovatele 4 řeší školu nejen s vychovatelem, ale i s dalšími odborníky: *Dost se řeší s téma dětma, at' už za pomocí školy, výchovnejch poradců, psychologů a podobně další uplatnění toho dítěte.* Vychovatelka 3 si sedá společně s adolescenty k počítači a společně hledají, jaké jsou možnosti: *Záleží na jejich zájmu. Sedneme si k počítači. Řekneme mu, na co je dobrej. Teďka je možnost tohoto učebního oboru, téhle školy.*

Dětské domovy se snaží plnit adolescentům přání ohledně budoucí školy. Adolescenti jsou rádi, když mohou chodit do školy, která je baví, protože pak mají motivaci tu školu dokončit, jak zmínila vychovatelka 5: *Takže se opravdu snažíme, aby si vybraly obor, kterej je bude bavit a nebudou tu školu brát jako zlo, u kterýho budou chtít, aby co nejdřív skončilo. Aby měly nějakou tu motivaci školu dokončit.* Vychovatel 4 zmínil, že velmi záleží na zdatnosti jedince, ale není potíž zařídit někomu i internát: *Takže samozřejmě vycházíme dětem vstříc, tak aby opravdu šly na školu, která by je bavila. Takže vlastně u těch méně zdatnějších se to třeba řeší v užším okruhu dětského domova. Prostě třeba dojíždějí do nějaké té půlhodiny, hodiny, aby se to dítě teda vracelo zpátky. Ale pokud se jedná třeba o zdatnějšího jedince, tak není problém*

prostě řešit to formou nějakého internátu. Vychovatelka 2 připomněla, že i velmi záleží na chování jedince: Takže se fakt snažíme, že když někdo něco chce, chová se dobře a slušně, takže víme, že nikde nic neprovede, tak proč by nemohl studovat někde dál od dětského domova.

Kategorie 4: Praktické vědomosti do života

Kódy:

- střet s realitou
- úřady
- zákony

Adolescenti odcházející z dětského domova by měli vědět, co je potřeba platit, kvůli čemu musejí chodit na úřady, jak to chodí na poštu nebo se orientovat v určitých normách a zákonech.

V těchto vědomostech mohou zaostávat za adolescenty, kteří vyrůstali v běžných rodinách. Ti chodí na poštu s rodiči, dohromady vyplňují papíry na úřadě nebo se doma baví o tom, co je všechno potřeba zaplatit. Adolescenti se s tímto v dětském domově nesetkávají. Jsou zvyklí, že přijdou za vychovatelem nebo sociální pracovníci, kteří za ně všechno vyřídí. Je potřeba jim říkat, že tyhle věci si budou muset v dospělosti vyřizovat sami a vést je k tomu. Vychovatelka 2: *Ale už je to takový, aby věděli, že život není o tom, že odejdou a všechno jim přistane na zlatém podnose, tak jak to v dětském domově je. To je vlastně největší problém, že všechno dostanou a moc věcí si neuvědomují.* Vychovatel 4 též zmínil, že dospívající hodně s realitou bojují, protože jsou zvyklí, že všechno za ně někdo vyřídí: *V tom dětském domově vlastně my zaopatríme jídlo, teplou vodu, elektřinu. My to s nima ani neřešíme. Potřebuje pomůcky do školy, koupěj se. Jídlo si představují, že jim ho kuchařka navaří. Nebo prostě my nakoupíme a oni si myslím, že s tou realitou dost bojují.*

Vychovatelé se jim i přes tyto nevýhody snaží říkat důležité věci okolo úřadů. Vychovatelka 1: *Aby třeba věděli, že se v obcích a ve městech musí platit popelnice, že se věci musí vyřizovat na úřadech.* Vychovatelka 3: *Učíme je, co to jsou úřady, co to je sociálka, pošta.* Vychovatelka 5: *Říkám jim, jak to třeba chodí na úřadech, poštu. Povídám jim, co je třeba řešit s pojišťovnou a tak dále.*

Pro adolescenty je i podstatné, aby se dokázali orientovat v zákonech, které v České republice platí. Vychovatelka 1 vysvětluje adolescentům ve věku 15 let, že jim

začíná částečná trestní odpovědnost: *A co se týče zákonů, tak je v 15 upozorňujeme, že jim začíná trestní odpovědnost. Takže s nimi probíráme, co je trestní odpovědnost, jaké existují tresty pro mladistvé do 18 let, co se všechno může dít. Takže si myslím, že zákony, normy, předpisy, to co by mělo být, co se může a nemůže, takže to si myslím, že znají.* Ve věku 15 let si povídá s adolescenty i vychovatelka 5: *A o nějakých zákonech také vědí. Říkám jim, že jsou od 15 let už částečně trestně odpovědní, takže už musej bejt mnohem více zodpovědní.*

DVO3: Jak probíhá spolupráce dětských domovů s dalšími organizacemi pomáhajícími adolescentům s přípravou na nezávislý život?

Kategorie: Pomoc

- materiální
- pomoc v oblasti vzdělávání
- kontakty mimo dětský domov
- život po dětském domově
- pracovní nabídka
- nedostatečná pomoc od státu

Dětské domovy nejčastěji spolupracují s různými neziskovými organizacemi, v menší míře pak s různými firmami nebo soukromými osobami. Spolupráce probíhají ve formě určité pomoci, kdy pomáhají s životem dětí v dětském domově a odchodem adolescentů ze zařízení. Umožňují jim zážitky a možnosti, jaké by mohli mít, kdyby vyrůstali v běžné fungující rodině.

První pomoc, kterou lze zmínit, je materiální. Vychovatelka 1 zmiňuje organizaci, která jim pomáhá s potravinami: *Jsou to Dobrodějky, ty nám pomáhají s potravinovou pomocí. Vozí nám potraviny, kdy nám pomohou ušetřit tím, že nám právě něco přivezou. A my tak můžeme na víkend koupit i dražší věci nebo lepší, a tím právě dětem dopřát.* Jelikož má každá rodinná skupina určitý rozpočet, tak si nemohou koupit v obchodě jakékoliv potraviny. Z toho důvodu jsou vděční, když mohou mít k jídlu něco, co běžně nemohou. Neziskové organizace pomáhají po materiální stránce i konkrétním dospívajícím, když odcházejí z dětského domova, kdy jim například pomohou zařídit byt. Vychovatelka 5 zmínila organizaci Dejme dětem šanci a jejich projekt Pomoz mi do života: *Příkladem může být projekt Pomoz mi do života. Jedná se o projekt, kdy*

jeden náš kluk minulý letní prázdniny dostal startovací balíček v podobě základního vybavení do bytu. S vybavením do bytu pomáhají i soukromé osoby, které rády darují nějaký starší nábytek adolescentům do jejich bydlení, jak popsala vychovatelka 2: A pak už jen máme nějaké lidi, kteří když je potřeba, tak dětem s něčím pomohou. Když nějaké dítě potřebuje třeba nějaký nábytek do nového bydlení, tak se vždy najde někdo, kdo je ochoten nějaký starší nábytek darovat.

Další pomocí je umožnění adolescentům vzdělávat se. Přispívají jim po finanční stránce, poskytují stipendia nebo posílají do dětských domovů lidi, kteří pomáhají s doučováním. Vychovatelka 1 mluvila o organizacích Dobrodějky a Dobré víly, které jim pomáhají s doučováním: *Obě organizace nám pomáhají v doučování, hlavně teda angličtiny, což je teď v rámci distanční výuky naprosto skvělý.* Vychovatelka 2 promluvila o možnosti naučit se cizí jazyk nebo získat stipendium: *Projekty od manželů Livie a Václava Klausových umožňují dětem naučit se cizímu jazyk, který je v dnešní době velmi potřebnej, anebo jim jsou dána stipendia na vzdělávání.* Vychovatelka 3 zmínila Nadaci Terezy Maxové: *Nadace Terezy Maxové podporuje třeba děti, který se chtějí vzdělávat.*

Adolescenti vítají i možnost setkat se s jinými dospělými lidmi mimo dětský domov. Vychovatelka 1 zmínila v tomto případě projekt Patrona: *Pak třeba ještě Múzy dětem, kde je projekt Patrona. To funguje tak, že patron nebo patronka, dospělý člověk, který chce být tím patronem, tak se setkají s nějakým dítětem z dětského domova. A když si padnou do oka, tak se stane takovým jeho kamarádem, který ho provází tím dospíváním a pak by měl být i tím kamarádem, když ten jedinec odchází z dětského domova. Tak to je třeba také velký projekt, který nám pomáhá.* Možnost průvodce nabízí i Projekt Restart od Nadačního fondu Veroniky Kašákové, jak zmínila vychovatelka 2: *Projekt Restart od Nadačního fondu Veroniky Kašákové se mi velmi líbí. Ten je zaměřen na to, že dítě dostane nějakého průvodce, který začne být součástí jeho života a může mu pomoci i po životě v dětském domově. Ten průvodce dítě navštěvuje ještě v dětském domově, baví se o tom, co to dítě venku čeká. Baví se třeba o práci, bydlení, škole a dalších věcech. Dítě má tak jistotu, že po odchodu z našeho dětského domova bude mít někoho, na koho se bude moct obrátit.*

Neziskové organizace nabízejí lidem, kteří se baví o vědomostech potřebných do života. Nabízejí různé kurzy či workshopy, kde si zkoušejí napsat životopis nebo pracovní pohovory.

Vychovatelka 5 mluvila o projektu Šalamoun: *Děti díky tomuto projektu jezdí na společná setkání, kde se dozvídají informace, který by jim mohly být užitečný pro zaměstnání. Debatují o pracovních pohovorech, životopisech. Ještě bych chtěla říct, že všechno je to v rámci workshopů a individuálního poradenství. Poskytují jim informace, které budou potřebovat znát a umět, až odejdou z dětského domova. Pomáhají jim s hledáním práce nebo bydlení. Vychovatelka 3: Projekt Začni správně pomáhá dětem, aby zvládli přechod od nás do jejich samostatného dospělého života. Pomáhají jim s hledáním bydlení, práce, zlepšují jim povědomí o nějaký tý finanční stránce.*

Dva dětské domovy spolupracují s firmami, kam chodí adolescenti na exkurze a mohou jim pak nabídnout i zaměstnání. Vychovatelka 2: *Spolupracujeme třeba s různými firmami, kam právě ti starší chodí na různé exkurze. A pokud je ta práce tam zaujme, tak si tam tu práci mohou i zkusit. Už se nám i stalo, že některým dětem se tam opravdu zalíbilo, a i vedení tam s nimi bylo spokojené, že tam po odchodu z dětského domova opravdu začali pracovat. Vychovatelka 5: Spolupracujeme třeba s nějakýma firmama, který za náma občas choděj. Mluvěj o tom, co se v jejich firmě dá dělat, čemu se věnujou. Taky někdy děti choděj do těch firem na nějaký exkurze, aby reálně viděly, jaké práci se tam věnujou. Takže mohou i sami vidět, jestli by je náhodou taková práce nebavila.*

Vychovatelé jsou za spolupráci s různými organizacemi velmi vděční, jejich pomoc velmi vítají. Vědí, že jejich dětem a adolescentům hodně pomáhají, protože vědí, že stát jim nepomůže. Ve svých odpovědích zmiňovali, že vnímají pomoc státu jako nedostatečnou. Vychovatelka 2: *Ale celkově jsem ráda, že ty neziskové organizace těm dětem z dětských domovů pomáhají. Protože vnímám, že ta pomoc od státu je pro tyto děti velmi špatná. Ty neziskovky mohou předat dětem mnoho věcí do života a děti tak mohou mít lepší start v tom svým dospělým životě. Vychovatelka 3: Já si myslím, že by se trochu měly upravit zákony a těmto dětem by se mělo více pomáhat. To si myslím, že to v našem státě není zas tak moc dobře udělaný. My teda dáme nějaké finanční zabezpečení, dáme dětem vybavení a seženeme teda nějaký ten pronajatý byt a to je všechno. Ano, jsou u nás Domy na půl cesty, těch je teda dost málo po celý republice. Kde ty děti můžou, když se bojí osamostatnit, tak nějak pod vedením fungovat, ale je toho málo. Vychovatelka 5: Ale také je třeba, aby se stát začal více o tyto děti zajímat a pomáhal jim více. Teď můžeme být jen rádi, že existují neziskovky, který nám a dětem v mnoha ohledech pomáhají.*

5.5 Diskuze výsledků

V diskuzi výsledků budou zhodnoceny tři dílčí výzkumné otázky a na závěr hlavní výzkumná otázka.

DVO1: Jak probíhá výchova v dětských domovech vzhledem k přípravě dětí na nezávislý život?

V první dílčí výzkumné otázce bylo zjišťováno, jak probíhá výchova u dětí ve věku 3 až 15 let vzhledem k budoucímu nezávislému životu. Výchova v běžných rodinách závisí na rodičích, v dětském domově tuto roli přebírají vychovatelé. Ti zastávají názor, že je důležité dětem nastavit nějaká pravidla. Je nutné jim říci, že platí za každých okolností. Mají totiž tendence zkoušet na jiné vychovatele, že mají nastavená jiná pravidla. V tomhle je klíčové dětem neustupovat, aby věděly, že jsou pravidla, která se musí dodržovat za každých okolností. Vychovatel by měl být takovou osobností, kdy se děti nebudou bát za ním přijít, ale zároveň byl pro ně i tou autoritou, kterou budou za každých okolností poslouchat. Je podstatné děti naučit uctívat autoritu, protože budou muset v budoucnu poslouchat v zaměstnání svého nadřízeného. U vychovatele velmi záleží i na tom, jak k dětem bude přistupovat. Každý vychovatel zdůrazňoval, že každé dítě potřebuje individuální přístup. Nelze ke každému dítěti přistupovat stejným způsobem. Vychovatel by měl své děti velmi dobře poznat a podle toho s nimi jednat. Jen když velmi dobře pozná osobnost každého dítěte, tak jen takhle ho dokáže připravit na nezávislý dospělý život.

Vychovatelé se také shodli, že by se děti neměly rozdělovat, kdy by bylo určeno, o jaké děti se mohou a nesmí starat. Děti by měly možnost zajít si každým vychovatelem, který jim je blízký. V každém dětském domově mají děti klíčového vychovatele, ale s tím píší dohromady různou dokumentaci, například programy rozvoje osobnosti dítěte. Děti jsou vedeny k povinnostem, které si musí plnit. V dětském domově mají služby, kdy mají určeno, co musí každý den splnit. Někdo má na starost mytí nádobí a někdo například úklid prachu v obývacím pokoji. Děti jsou tak vedeny k pravidelnému režimu, kdy jsou zvyklí si každý den tu svou povinnost plnit. Kromě povinností týkajících se domácí práce mají i školní povinnosti. Když jim skončí škola, tak si dělají domácí úkoly nebo se učí. Děti jsou také zvyklé ve své rodinné skupině dohromady vařit, takže jsou učeny k nějaké dovednosti okolo přípravy jídla.

Trávení volného času je pro děti klíčovou záležitostí. Vychovatelé příliš nepodporují, když děti chtějí být ve svém volném čase na mobilu či počítači. Snaží se je podporovat v aktivně stráveném volném čase. Děti jsou zvyklé na společné trávení

volného času s vychovateli. Jsou rády, když spolu hrají nějaké deskové hry nebo si spolu povídají. Vychovatelé vymýšlejí různé aktivity. Děti jsou zvyklé sportovat, jezdí na kole, bruslí nebo zkoušejí i lyžovat. Prostory okolo dětského domova jsou pro děti také přizpůsobeny. Dětské domovy mají velké zahrady, kam děti rády chodí. Hrají tam dohromady nějaké hry nebo si tam povídají. Děti si mohou vybrat i zájmový kroužek, na který by chtěly chodit. Dětský domov se jim vždy snaží přání splnit a děti tak získávají i kontakty mimo dětský domov. Vychovatelé podporují, když si děti řeknou svůj vlastní názor ohledně volného času. A když je to možné, tak jim přání ohledně volného času splní. Nemusí se zapojovat do všech aktivit, které vychovatel vymyslí. Dětské domovy většinou nepovolují domácí zvířata, ale děti se s nimi setkávají. Na děti mají zvířata pozitivní vliv, mají z nich radost a můžou jim nahradit lásku, kterou v plné míře nedostávají.

DVO2: Jak probíhá příprava adolescentů na odchod ze zařízení?

V rámci přípravy na odchod z dětského domova by se mělo pracovat hlavně se samotnou osobností adolescenta. Jak zmiňovali vychovatelé ve svých odpovědích, oni mohou udělat cokoli pro jejich úspěšné osamostatnění, ale pak už záleží jen na samotném jedinci, jak dokáže tento proces zvládnout. Jedinec potřebuje tu správnou pozitivní motivaci, která ho požene vpřed. Je potřeba, aby si zvolil nějaký cíl a správně zvoleným postupem k němu směřoval. Adolescentovi by se mělo připomínat, že není nikdy špatné dojít si pro pomoc nebo pro radu. Vychovatelé jim to říkají a adolescenti jsou za tuto možnost rádi a za vychovateli se chodí svěřovat. Adolescenti by si tuto zkušenost měli odnést i do dospělého života. V jejich životech se mohou objevit překážky, se kterými si nebudou umět poradit. A oni by měli vědět, že není ostudou zajít si do nějaké organizace pro pomoc nebo přijít na návštěvu do dětského domova.

Hlubokou překážkou v úspěšném osamostatnění jsou často původní rodiny adolescentů. Nedokážou se od nich oprostít, přebírají jejich zlozvyky. Odcházejí z dětských domovů nazpátek do své původní rodiny, protože jejich rodina vidí, že budou přinášet domů peníze. Vychovatelé se mohou snažit je cokoli naučit, ale pokud adolescenti stále uvidí vzory v původní rodině, tak se nic nezmění a zapomenou na všechno, co jim vychovatelé předali. Adolescenti jsou nadále zvyklí od dětství mít nějaké povinnosti. Akorát v době adolescence už se od nich očekává určitá samostatnost v domácích pracích. Vychovatelé je učí základy finanční gramotnosti, jak hospodařit s penězi. Chodí s nimi nakupovat, aby znali hodnotu potravin, a říkají jim, že není správné hned první den utratit celé kapesné. A také jim říkají, jak to probíhá v běžných

rodinách a jak by se měli starat o děti. Adolescenti se to učí i tím, že se starají o mladší děti v rodinné skupině. V životě adolescenta nabývá na důležitosti jeho vzdělávání. Vybírá si školu, na kterou půjde po základní škole. Vychovatelé vědí, že je vzdělávání důležité a připomínají jim, že vzdělávání určí jejich budoucí způsob života. Ale oni sami si to často neuvědomují a poukazují na svou původní rodinu, kdy jejich rodiče také nejsou vystudovaní. Z tohoto důvodu vychovatelé s adolescenty o vzdělávání mluví, vybírají spolu novou školu a říkají jim, na co mají talent a jaké jsou možnosti. Děti si mohou vybrat jakoukoliv školu, a pokud vychovatel ví, že ta škola je pro něj vhodná, tak společně pošlou přihlášku na školu. Vychovatelé s adolescenty probírají informace týkající se úřadů, co je potřeba všechno vyřídit. V 15 letech jim připomínají jejich začínající částečnou trestní odpovědnost. Vychovatelé ale naráží na to, že si adolescenti neuvědomují tu realitu. Jsou zvyklí přijít za sociální pracovníci, která za ně vše vyřídí. Je potřeba je učit samostatnosti a říkat jim, že za branami dětského domova budou muset všechno zvládnout sami. Je ale také důležité jim v dětském domově poskytnout informace, kde se v případě potřeby mohou s někým poradit.

DVO3: Jak probíhá spolupráce dětských domovů s dalšími organizacemi pomáhajícími adolescentům s přípravou na nezávislý život?

Spolupráce dětských domovů s dalšími organizacemi probíhá formou určité pomoci. Dětské domovy spolupracují nejčastěji s neziskovými organizacemi, výjimečně s firmami nebo soukromými osobami. Pomáhají po materiální stránce, kdy například poskytnou adolescentovi nábytek do jeho nového bydlení. Podporují je vzdělávání, adolescenti dostávají stipendia a poskytnuté jim umožňují studovat jejich vysněnou školu. Neziskové organizace nabízejí projekty, kdy se dospělý člověk spojí s adolescentem v dětském domově. Dojíždí za ním, povídají si a probírají možnosti jeho života po dětském domově. Adolescent tak ví, že venku má někoho, na koho se bude moci v případě problémů obrátit. Organizace poskytují adolescentům kurzy, kde se učí potřebné věci do života. Zkoušejí si například pracovní pohovory nebo psát životopisy. Některé firmy také dětským domovům pomáhají a nabízejí adolescentům možnost zaměstnání. Vychovatelé si pomoci od různých organizací, firem či soukromých osob velmi váží, protože vnímají pomoc státu pro adolescenty z dětských domovů jako nedostatečnou.

HVO: Jakým způsobem dětské domovy připravují děti na nezávislý život?

Příprava na dospělý nezávislý život by měla probíhat po celou dobu pobytu dítěte v dětském domově. Největší roli na přípravu dětí mají vychovatelé, kteří tráví s dětmi

nejvíce času. Vedou je povinností, tráví s nimi aktivně volný čas a poskytují jim kontakt s domácími zvířaty. Ke každému dítěti přistupují individuálně, protože vědí, že mají rozdílné vlastnosti a potřeby. Stanovují jim pravidla, které když nedodržují, tak přichází kázeňský přestupek. S dětmi si snaží vytvořit pevný vztah, kdy je děti budou poslouchat a zároveň jim nebude nepříjemný za nimi přijít, kdykoliv budou potřebovat. V období adolescence přichází nejintenzivnější příprava na nezávislý život. Vychovatelé je motivují do vzdělávání, aby měli v budoucnu práci, která je dokáže zabezpečit. Probírají s nimi potřebné informace, které potřebují znát do dospělého života. Nezapomínají ani na téma finanční gramotnosti, které může být pro adolescenty obtížné na pochopení. Vychovatelé jim ale vysvětlují, jak je potřeba s penězi zacházet nebo dětský domov pořádá přednášky na toto téma. Adolescenti jsou také zapojováni do různých projektů od neziskových organizací. Ti jim velmi pomáhají v jejich cestě za nezávislým životem. Poskytují jim rady ohledně života mimo dětský domov, pomáhají s financováním jejich vzdělávání. Pomáhají jim s hledáním nového zaměstnání nebo bydlení. Adolescenti tak získávají v neziskových organizacích nové kontakty, za kterými mohou kdykoliv přijít a oni jim rádi pomohou.

Závěr

Cílem práce bylo popsat důležité aspekty života dítěte v dětském domově vzhledem k přípravě na nezávislý život. Jednotlivé kapitoly se postupně věnovaly od příchodu až po odchod dítěte tomu, jaké aspekty v jednotlivých obdobích jsou podstatné pro jeho přípravu na nezávislý život.

První kapitola se zaměřila na ústavní péči v České republice. Byly v ní uvedené důležité zákony, analýza nabízející pozitivní a negativní stránky života v ústavní péči. Na závěr první kapitoly byla představena rizika, která mohou mít vliv na dítě, pokud prožilo své dětství v ústavní péči. Druhá kapitola se zabývala výchovou dětí do období pozdní adolescence. Byly zde zahrnuty aspekty, které by vychovatelé ve výchově neměli podceňovat. Jedním z nejdůležitějších aspektů po celé období života v dětském domově je vztah s vychovatelem. Vychovatel nahrazuje dítěti rodiče a je potřeba, aby dítě vnímalo tento vztah jako funkční. Volný čas by děti měly trávit aktivním způsobem, ale zároveň by měly mít možnost tento čas trávit o samotě. Pro děti mohou být zpestřením jejich života domácí zvířata. Díky nim se mohou naučit odpovědnosti, když se o ně budou starat. Na druhou stranu se pro ně mohou stát někým, z jehož strany budou cítit lásku a kdo jim přinese radost. Vychovatelé by neměli zapomínat ani na psychickou odolnost, která může dětem pomoci v jejich budoucím dospělém životě. Třetí kapitola poté navázala a přinesla poznatky z období pozdní adolescence. Zde bylo popsáno, co v tomto období adolescent prožívá. Byla zmíněna důležitost vzdělávání, které má vliv na kvalitu života jedince. Čtvrtá kapitola se už zabírala samotnou přípravou na odchod. Byly zde popsány faktory, které určují úspěšnost osamostatnění. Následovalo také představení neziskových organizací a jejich projektů, které pomáhají adolescentům s jejich přípravou a odchodem z dětského domova.

Výzkumné šetření bylo uskutečněno pomocí rozhovorů s vychovateli. Cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem dětské domovy připravují děti a adolescenty na nezávislý život a jakou roli v tom hrají další subjekty, zejména neziskové organizace. Z odpovědí vychovatelů lze vyčíst, že k dětem přistupují téměř stejně jako v běžných rodinách. Děti mají své povinnosti, mají široké možnosti při trávení volného času a vychovatelé přistupují ke každému individuálně. Nejintenzivněji jsou připravováni na odchod v období pozdní adolescence. Vychovatelé kladou důraz na jejich vzdělávání. Probírají s nimi různé možnosti, dbají na to, aby vybrali správnou školu, která je bude bavit. Začínají se s nimi bavit o tématech, která potřebují znát pro nezávislý dospělý

život. Dospívající jsou zapojeni do mnoha různých projektů neziskových organizací. Setkávají se tak s novými tvářemi, které jim na této náročné cestě pomáhají. Dospívající mají možnost mít svého patrona, jenž je oporou v přestupu z dětského domova do běžného života, nebo mají možnost navštívit kurzy, kde si zkoušejí pracovní pohovory. Dětské domovy jsou za existenci neziskových organizací vděčné, protože vnímají, že bez jejich pomoci by dospívající zvládali cestu do dospělosti velmi těžce. Dětské domovy ze zákona nemohou odcházejícím adolescentům příliš nabídnout, a proto jsou neziskové organizace pro dospívající z dětských domovů nepostradatelné.

Z rozhovorů jednotlivých vychovatelů jsem poznala, že dětské domovy pro jejich děti dělají vše, aby tolik nestrádaly, když nevyrostají ve svých rodinách. Stále dětem nemohou naplno nahradit lásku rodičů, ale částečně jim v tomto mohou pomoci zmiňovaná domácí zvířata. Největší překážku, kterou jsem ve všech odpovědích našla, je původní rodina dětí. Od ní přebírají určité návyky a pokládají ji za vzor. Pro vychovatele je pak náročné s dětmi pracovat a ukazovat jim, jak by správná rodina měla fungovat. Jak naznačili vychovatelé ve svých odpovědích, vždy záleží na konkrétním jedinci, jak náročný pro něj přestup z dětského domova bude. Existují příklady mnoha dospívajících, kteří cestu za nezávislostí zvládli bez problémů, ale stále jsou tu jedinci, kteří se v dospělosti přiklonili k návykům původní rodiny nebo se do původní rodiny vrátili.

Tato práce přinesla určité poznatky pro vychovatele dětských domovů a také pro samostatný stát. Vychovatelé ve svých odpovědích zmínili, že je potřeba, aby stát nabídl dětem více možností, než doteď nabízí. Vychovatelé a dětský domov se mohou zaměřit více na samotnou práci s jedincem, ale pokud stát nebude více nápomocný, tak zde bude stále velké množství dětí, které přechod nezvládnou.

Kdybych se nadále měla věnovat tomuto tématu, tak bych se zaměřila na to, jak pracovat s jedinci, aby se dokázali oprostít od své původní rodiny. V této oblasti by se mohl uplatnit i sám sociální pedagog. Ten by zde mohl mít svou kancelář, a děti a adolescenti by za ním každý týden chodili. Sociální pedagog by tak s nimi mohl pravidelně pracovat na jejich osobnostním rozvoji. Podporoval by je ve vytváření vlastních hodnot a pomáhal by jim nalézt zájmy, kterými by trávili jejich volný čas smysluplným způsobem. Dále by se mohl zaměřit na aktivity vedoucí k získání pozitivní motivace, která je žádoucí pro jejich cestu k nezávislému životu. V neposlední řadě by s nimi mohl probírat i témata týkající se rizikového chování nebo jak řešit náročné životní situace.

Seznam použitých zdrojů

- BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- JEDLIČKA, Richard a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-731-2038-0.
- KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-017-9.
- LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: Eseje z dětské psychologie*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8006-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8320-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk, BUBLEOVÁ, Věduna a KOVAŘÍK, Jiří. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum, 1997. ISBN 80-851-2189-1.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5076-1.
- NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-700-0.
- PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2959-6.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.
- SOBOTKOVÁ, Irena a kol. *Náhradní výchova dětí - možnosti a meze: kolokvium I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. ISBN 978-80-87146-05-7.
- SYCHROVÁ, Adriana, ed. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2947-3.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-704-2691-8.

VAŠUTOVÁ, Maria, PANÁČEK, Michal a kol. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-125-1.

Elektronické zdroje

BALTAG, Tereza, ed. *Prevence v kontextu ústavní a ochranné výchovy* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2017 [cit. 2020-10-25]. ISBN 978-80-7481-202-6. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/publikace-ustavka/prevence-v-kontextu-ustavni-a-ochranne-vychovy-sbornik-z>

BUBLEOVÁ, Věduna. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014 [cit. 2021-01-17]. ISBN 978-80-87455-25-8. Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Monografie.pdf>

DEJME DĚTEM ŠANCI. *Výroční zpráva 2019* [online]. Praha: Dejme dětem šanci, 2019 [cit. 2020-10-28]. Dostupné z: https://www.dejmedetemsanci.cz/files/qTpNY5OspIGtbs6u1cBEegbBH5kdag5a3Fsi_rAqEA3w.file

FOLDA, Jan, ed. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice* [online]. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2009 [cit. 2020-10-06]. ISBN 978-80-254-4799-4. Dostupné z: <https://docplayer.cz/887776-System-nahradni-pece-o-deti-a-mladistve-nasledne-pece-o-mlade-lidi-odchazejici-z-nahradni-pece-v-ceske-republice.html>

GOLDFARB, William. The Effects Of Early Institutional Care On Adolescent Personality. *The Journal of Experimental Education* [online]. 2015, **12**(2), 106-129 [cit. 2020-10-25]. DOI: 10.1080/00220973.1943.11010296. ISSN 0022-0973. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220973.1943.11010296>

HRBÁČKOVÁ, Karla a ŠAFRÁNKOVÁ PETR Anna. Vnímání vlastní účinnosti pedagogických pracovníků v oblasti institucionální péče o děti a mládež. *Sociální pedagogika / Social Education* [online]. 2015, 3(2), 9-24 [cit. 2020-10-14]. DOI: 10.7441/soced.2015.03.02.01. ISSN 18058825. Dostupné z: <https://soced.cz/cs/2016/03/socialni-pedagogika-2015-roc-3-c-2/>

JOHNSON, Rebecca, BROWNE, Kevin a HAMILTON-GIACHRITSIS, Catherine. Young Children in Institutional Care at Risk of Harm. *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE* [online]. 2016, 7(1), 34-60 [cit. 2020-10-23]. DOI: 10.1177/1524838005283696. ISSN 1524-8380. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1524838005283696>

KŇAPOVÁ, Kateřina a PETRENKO Roman. *Analyza mediálního obrazu ústavní výchovy v českých médiích za roky 2010–2015* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2016 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/Analyza_medialniho_obrazu_ustavni_vychovy.pdf

MOTA, Catarina Pinheiro a MATOS, Paula Mena. Adolescents in Institutional Care: Significant Adults, Resilience and Well-Being. *Child Youth Care Forum* [online]. 2015, 44(2), 209-224 [cit. 2020-11-24]. DOI: 10.1007/s10566-014-9278-6. ISSN 1053-1890. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10566-014-9278-6>

MPSV. *Národní strategie ochrany práv dětí. Základní principy, dílčí cíle a východiska. „Právo na dětství.“* [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit.2020-10-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NSOPD.pdf/bb0782db-dabb-4710-0689-ec3bf0b7dca5>

MYŠKOVÁ, Lucie a kol. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče a standardy kvality služeb ambulantních středisek výchovné péče* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2018 [cit. 2020-10-28]. ISBN 978-80-7481-222-4. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/publikace-ustavka/2018>

NADÁNÍ A DOVEDNOSTI. *Výroční zpráva 2019* [online]. Praha: Nadání a dovednosti, 2019 [cit. 2020-10-29]. Dostupné z: https://www.nadaniadovednosti.cz/wp-content/uploads/2020/11/vyrocní_zprava_2019_final.pdf

PACNEROVÁ, Helena a MYŠKOVÁ, Lucie, ed. *Kvalita péče o děti v ústavní výchově* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2016 [cit. 2020-10-25]. ISBN 978-80-7481-157-9. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/publikace-ustavka/kvalita-pece-o-deti-v-ustavni-vychove-sbornik-z-konference>

PACNEROVÁ, Helena a ZELENDA KUPCOVÁ, Adéla, ed. *Vybraná témata výchovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012 [cit. 2020-10-09]. ISBN 978-80-87652-59-6. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/publikace-ustavka/vybrana-temata-vychovatelске-praxe>

RADA ASOCIACE NÁHRADNÍ VÝCHOVY. *Vize 2030: pohled Asociace náhradní výchovy na vývoj zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy do budoucna* [online]. Praha: Asociace náhradní výchovy, 2013 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: https://www.dduplzen.cz/uws_files/kestazeni/vize_2030pohled_asociace_nahradni_vychovy.pdf

ROY, Penny, RUTTER, Michael a PICKLES, Andrew. Institutional Care: Risk from Family Background or Pattern of Rearing? *Journal of Child Psychology and Psychiatry* [online]. 2000, **41**(2), 139-149 [cit. 2020-11-25]. DOI: 10.1017/S002196309900517X. ISSN 00219630. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-child-psychology-and-psychiatry-and-allied-disciplines/article/institutional-care-risk-from-family-background-or-pattern-of-rearing/85DED2E56CEE738482D9951133D5707D>

VAN IJZENDOORN, Marinus H., PALACIOS, Jesús, SONUGA-BARKE, Edmund J. S., et al. I. Children in institutional care: Delayed development and resilience. *Monographs of the Society for Research in Child Development* [online]. 2011, **76**(4), 8-30 [cit. 2020-10-23]. DOI: 10.1111/j.1540-5834.2011.00626.x. ISSN 0037976X. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1540-5834.2011.00626.x>

WADE, Jim a DIXON, Jo. Making a home, finding a job: investigating early housing and employment outcomes for young people leaving care. *Child and Family Social Work* [online]. 2006, **11**(3), 199-208 [cit. 2020-10-24]. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2006.00428.x. ISSN 1356-7500. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1365-2206.2006.00428.x>

Legislativní dokumenty

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: Sběrka zákonů. 5. 2. 2002. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 333/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: Sběrka zákonů. 19. 9. 2012. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sběrka zákonů. 9. 12. 1999. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sběrka zákonů. 3. 2. 2012. ISSN 1211-1244.

Příloha A – Přepis rozhovoru s vychovatelkou 2

Jakou máte praxi ve výchově dětí v dětském domově?

V dětském domově pracuji tři roky, šla jsem tam rovnou po střední škole. Nyní si ještě dodělávám kurz speciální pedagogiky. Nejdříve jsem začínala u starších dětí a pak jsem přešla k těm mladším, protože jsem u těch starších byla jen jako záskok. Původně jsem totiž měla nastoupit až v září, ale jelikož jeden vychovatel dlouho marodil, tak mě vzali už na konci května.

Jaké činnosti s dětmi vykonáváte během běžného dne, které je vedou k samostatnosti?

Děti se teď momentálně snaží samy učit, ale to jim moc nejde. Ale jsou vedeny k normálním běžným činnostem, jako je mytí bot, vysávání, mají kuchyň. Mají různé služby, které si každý večer plní a služby se mění každé pondělí. Takže jeden týden mají jednu službu, kterou musí plnit.

Jakým způsobem přistupujete k dítěti? Používáte nějaké konkrétní techniky, metody či strategie?

Záleží na tom, jaké to dítě je. Máme tam psychiatricky léčené děti, takže na ně se musí trochu jinak než na ty ostatní. Nesmí se na ně křičet, prostě po dobrým. Prostě to uděláš a pak si můžeš zahrát toho playstationa. Záleží na tom, jak které dítě. Musíš to dítě poznat a umět s ním jednat. Někdo třeba vůbec nereaguje, ale když mu řeknu: „Mohl by sis udělat tu tvou službu“, tak jako jde.

Jaký mají děti vztah s vámi a ostatními vychovateli?

Na té skupině, když mají rádi toho svého vychovatele. My jsme na skupině dvě, takže to je ten vychovatel. Já tu tetu prostě budu poslouchat a takhle. Ale když jsou náhodou rozdělení nebo když tam přijde právě ten jiný vychovatel, tak zkouší. Zkouší a fakt jdou, až do těch hranic, kdy se prostě stane, že mají třeba i výchovný přestupek. Že jdou přes tu hranici a dovolují si hodně. Mně si třeba nedovolí říct, že to nesní, a když tam třeba nejsem, tak pak čtu zápisy: nechtěla jíst oběd, nafukoval se a podobně. Takže děti mají raději, když je u nich ten jejich vychovatel nebo ten druhý, se kterým se střídá, než aby byly rozděleny a byly na jiných skupinách.

Má dítě ve vašem dětském domově klíčového vychovatele, a jakou má roli v dětském domově?

Každé dítě má svého klíčového vychovatele, takže vlastně ve skupině může být maximálně 8 dětí. Takže vlastně každý vychovatel, co je na té skupině, tak má 4 děti

jako klíčový. A těm píšeme ty programy rozvoje osobnosti dítěte, ale staráme se o ně všechny stejně. Někdo to bere tak, já mám tyto 4 děti a těm budu kupovat vánoční dárky. My to s tou kolegyní takhle nemáme. Já když jedu třeba s kolegyní nakupovat do hračkárný vánoční dárky a mám seznam, tak vezmu všechno, co se dá v té hračkárně nakoupit, aby tam ta kolegyně nemusela. Ale jsou ty skupiny, že fakt jakoby berou, že já mám Marušku, Tondu, Pepíka, Karla a těm nakoupím dárky a ty si obstaraj ty své děti. Takže se t o děje a vlastně u nás je ten klíčový vychovatel jenom kvůli tomu, aby se psaly ty programy rozvoje osobnosti dítěte.

Jak tráví děti svůj volný čas?

Tak momentálně teď v době toho covidu, během toho nouzového stavu, tráví většinu času s námi, vlastně spíše všechen čas. Ale když vlastně nebyl ten nouzový stav a covid, tak děti co umí hodiny, číslo a adresu dětského domova, tak mohou chodit na volné procházky po dobu 2 hodin. Ze začátku chodí s někým starším a potom, když už chodí nějaký ten pátek, tak může jít i sám. Ale oni většinou chodí po těch skupinkách, chodí na ty volné vycházky a to jim jako stačí. Oni pak když něco vyvedou, tak ty volné procházky zase nemají. Ty starší děti ty volné vycházky hodně využívají a ty mladší vlastně chodí na různé zájmové činnosti. Třeba jdeme na hřiště, tak tam mají tu svou volnou chvíli, prolézají se tam a my tam sedíme. Nebo hrajeme něco na zahradě. U těch menších to je tak, že je jen tak nemůžeme pustit.

Mají možnost být ve svém volném čase i o samotě a samy si určit, co budou ve svém volném čase dělat?

Já to mám třeba zavedený tak, že když je víkend, tak si pamatuji sama na sebe, tak jsem nechtěla, aby mi někdo diktoval, co budu dělat. Takže já se jich vždycky zeptám třeba v sobotu ráno, co chtějí dělat nebo jim řeknu, co jsem měla v plánu já. A oni když mi třeba řeknou: „Teto, dneska je ošklivě a já bych si chtěla tady pustit film nebo si hrát.“ Tak v tomhle případě je nechávám být. Pokud mám ale vymyšlený nějaký výlet, tak na ten výlet se prostě pojede, ten jen tak nezruším. Ale prostě jakoby ty víkendy nebo ty večery, když mají všechno hotový, tak prostě, ať si jdou. U mě je špatný, že my máme skupinu do patra. To znamená, že na jednom patře máme prostě vychovatelnu, klubovnu s tou kuchyňkou. A pak vlastně nahoru do patra jsou pokoje. Což je špatný v tom, že když ty děti chtějí trávit čas na tom pokoji, tak já musím být nahoře v tom patře a nemůžu si dělat to svoje na té vychovatelně. Ale zase na jiných skupinách to jde tak, že prostě vychovatelé mohou být na vychovatelně. A děti si zalezou do klubovny, na pokoje, někdo kouká na televizi, někdo si půjčí tablet, někdo si hraje playstationa,

někdo PSP, dělají si, co chtějí. Pokud jsou hodní, tak to nikomu nevadí. Ale u nás je to fakt hloupý v tom, že je to do toho patra a já nevidím, co se nahoře v tom patře děje a člověk nad nimi musí mít dohled.

Jaké mají děti možnosti sportovního vyžití?

Jezdíme na kola, když je teplo. Většinou vezmeme s kolegyní 12 až 14 dětí. Já jedu vepředu, 14 dětí mezi náma, kolegyně vzadu. Jezdíme s nima i po silnici, ona znají bezpečnosti. Oni jedou spíše u kraje, my spíše uprostřed. Máme všechno reflexní, abychom byli dobře vidět. Takže takhle jezdíme. Nebo bereme kolečkové brusle na okruh, takže jezdí i na kolečkových bruslích. Když vlastně nebyl ten covid a mohlo se na lední brusle k obchodnímu centru. A jelikož nás toto obchodní centrum sponzoruje, protože lidé kupují ty vánoční dárky dětem do dětského domova. Tak nám ten obchodník dovolí, že my tam můžeme přijít s těma dětma a ten led máme zadarmo. Jezdí se s nima i na jariáky lyžovat, zase v téhleté době ne, ale minulý rok byli. Takže máme lidi, kteří mají toho instruktora lyžování, který je prostě zapotřebí a jede s nima na ty hory. Všechno můžou tak nějak dělat. Fakt jako chodíme ven, chodíme na ty túry. Vymýšlíme různé výlety. Jeli jsme jednou třeba i k jezeru. Bylo teplo, tak jsme jednou ráno vyjeli na kolech, jeli jsme k jezeru, tam se vykoukali a pak jsme jeli zase zpátky. Děti vůbec nebyly unavený, ale my šíleně.

Mohou se zapojit do sportovních kroužků i mimo dětský domov?

Můžou se zapojit. Vlastně kousek i od toho našeho dětského domova je sportovní areál města, kde je plavecký bazén. Takže někdo chodí na fotbal, měli jsme tam kluka, co chodil i na plavání. Pak je tam i dům dětí a mládeže, tak tam děti chodí i na různé kroužky, nejenom na sportovní. Chodily třeba na nějakou voňavou kuchyňku, takže vždycky něco uvařily a přinesly nám to ochutnat. Takže fakt děti, co si berou ten kroužek a schválně se jim to, mají dobré chování, tak prostě můžou jít, protože se jim to zaplatí.

Máte u vás v dětském domově zvířata, o která mohou děti pečovat?

U nás v dětském domově není žádné zvířátko. Ale máme povoleno, že jsme všichni pejskaři, tak máme povoleno jakoby, že se tam občas vezme. Já si tam třeba občas беру svého pejska, občas na víkend, děti jsou z toho úplně nadšený. Jedna kolegyně si tam také třeba bere pejska. Když vím, že nemám v plánu nic, kde by ten pes překážel, tak jde se mnou. A oni si třeba i řeknou: „Teto, přijde pejsek?“ Takže oni si to i vyžádají a vedení s tím problém nemá, protože vedení jsou také pejskaři. A hlavně, kdybych tam třeba donesla vlčáka, ale přece jenom čivava asi nikomu nevadí.

Jaký vliv mají podle vás domácí zvířata na výchovu dítěte?

Hodně velký vliv. Hlavně tady u těch dětí, kdy jim my nedáme tu lásku, kterou by měly dostávat. A to zvíře jim tu lásku dá. Vidím to u těch psychiatricky léčených dětí, že když se tam objeví ten pes, tak oni se mazlí jenom s tím psem. Měla jsem i situaci, kdy se mi vrátilo dítě o víkendu od tety a od strejdy a ono to strašně špatně neslo, že je v dětském domově zpátky, i když tam měl sourozence. A oni si teda brali jenom jeho. A normálně za mnou to dítě přišlo a zeptalo se mě, jestli je možný, aby přijel můj pes. Takže já jsem vzala jakoby telefon a nechala jsem si toho pejska dovézt, aby on s ním byl. A on s ním ležel na posteli a prostě se s ním mazlil a byl teda šťastný. Takže určitě mají domácí zvířata velký vliv na psychiku dítěte.

Jakým způsobem děti vedete k samostatnosti a k samostatnému rozhodování?

Tak záleží na tom, kolik je jim let. Tak ty starší vedu úplně k samostatnosti. Musí sami naskládat nádobí do myčky. Každou neděli se uklízí, takže vezmou prostě hadr, kýbl, já jim tam dám trochu přípravku, horkou vodu a oni utírají prach, vysávají a všechno. A ti mladší se jakoby chtějí vyrovnat těm starším, takže to vlastně dělají taky. Nenechám je třeba, aby sunuli tu sedačku, ale jakoby pomáhají taky, takže tam vlastně všichni dělají téměř to stejný.

Jak děti získávají znalosti a dovednosti potřebné pro život v dospělosti?

U těch malých to třeba ještě není tak důležitý, ale ví, že se po jídle musí umýt nádobí, že se prostě musí utřít ten prach, musí luxovat. Ty základy prostě vědí, že se musí prát. Pokud je něco špinavý, tak se to dá do pračky. Ti trochu starší už tu pračku zapínají pod dohledem vychovatele. A úplně ti nejstarší mají na starosti svoje prádlo, nenechávají to na těch nočních či denních vychovatelích a každý si pere sám za sebe. Takže pokud on si nevypere, tak nemá v čem chodit. Pokud on si to nedá do té sušičky, tak to má mokrý. Pokud to nechá dlouho v té pračce, tak mu to sice vychovatel připomene, ale pokud to nevyndá, tak ten vychovatel nepřijde a nevyndá mu to. Takže mu to zasmrádne a může to prát znova. Takže u těch starších se to bere jinak, tam je vedeme úplně k té samostatnosti. Ale u těch malých to zas tak moc nejde.

Myslíte si, že v dětech podporujete psychickou odolnost a jakým způsobem ji v dětech podporujete?

No určitě tam nějaká psychická odolnost je. Hlavně je teda učíme nevybuchovat a řešit své problémy jinak než se řeší doma. Ale oni to mají zafixovaný z toho domova, že nemusím pracovat, dostanu sociální dávky a podobně. Ale jakoby snažíme se jim to

vysvětlit. Dostávají to kapesný. Řeknu jim třeba: „Dnes ti nedám celou stovku, tady máš 20 korun, něco si koupíš a zítra můžeš jít znova. Vždy jim říkám, že to je jako bych dostala výplatu a hned první den ji šla celou utratit, co bych pak jedla. Takže se je snažíme takhle vést. A tu psychiku mají někteří narušenou z toho, co prožili a ono to jen tak obrátit nejde. A oni jsou sami o sobě odolní dost z toho domova. Co oni dokážou říct tomu dospělému, to někdy až koukáme.

Jak je podle vás tato vlastnost ovlivní při náročném přestupu z dětského domova do dospělého nezávislého života?

No ono když se to teda nějak povede, že to dítě vystuduje, tak o ně rodiče najednou mají zájem, že vidí, že je vystudovanej a bude nosit domů peníze. Ve většině případech to tedy končí i tak, že bohužel skončí jakoby i na ulici, nedokážou se o sebe postarat, ale jsou i případy, kteří se mají dobře. Takže nás vlastně podporuje i ten Fond Veroniky Kašákové, takže jedna holčina se tam opravdu chytla. Zařídili jí to bydlení a podobně, a vlastně má i maturitu.

Jakým způsobem jsou adolescenti zapojováni do chodu rodinné skupiny?

U nás je problém ten, že si nemůžeme nosit horké věci na byt, aby to na sebe ty malé děti nestrhly. Ale pokud se třeba něco peče, peče se cukroví, tak se chtějí zapojovat všichni. Ale já spíše zapojuji ty starší, pomáhaj mladším dětem. Pomáhaj, když něco nejde nebo když se něco mladší chtějí něco naučit, tak jim řeknu, aby jim šli pomoci nebo poradit. Takže je určitě vedeme k tomu rodinnému životu, že se musí pomáhat.

Chodí si adolescenti za vychovateli pro radu, nebo když potřebují s něčím pomoci? Jakým způsobem k nim v takových chvílích přistupujete?

Jelikož mám na skupině pět holek a tři kluky, tak spíš choděj ty holky. A to se mě vždycky zeptaj, jestli mám čas a jestli né, takže to nevadí. Ale když řeknou tohleto, tak vím, že opravdu potřebujou pomoc. Takže já prostě zkontroluji děti, přivřu si trochu dveře na té vychovatelně, aby ona viděla to soukromí, a vlastně svěří se. Svěří se jakoby vlastně úplně se vším. Já jim furt připomínám, že všechno se dá vyřešit, my hlavu netrháme a že jestli je nějaký problém, tak ať se řeší teď, než to bude nějaký mega problém. Jednou se mi i jedna holčina s něčím přiznala, ale zrovna byla u jiného vychovatele, ale raději přišla za mnou se mi svěřit. A to je právě asi i tím, že já k nim mám věkově blíž, takže za mnou chodí i děti z jiných skupin. Ale všichni vědí, že se hlava netrhá, že se všechno dá vyřešit, a pokud něco udělá, tak bude nějaký trest, ale že jim hlavu prostě nikdo neutrhne, nikdo je úplně neodsoudí, takže to ty děti vědí.

Jakým způsobem motivujete a pomáháte adolescentům, aby si vybrali školu, která je bude bavit?

Bavíme se s nimi o tom, a pokud oni mají nějaký zájem, tak se jim snažíme to splnit. Třeba jeden kluk dojíždí hodinu a půl na střední školu, aby tam mohl studovat ten svůj vysněný obor. Jeden dokonce má školu od nás vzdálenou asi 4 hodiny, takže ten je přes týden na intru. Každý den o sobě dává vědět. O víkendy jezdí domů, takže přijede někdy v pátek odpoledne a v neděli dopoledne zase musí vyjet, aby byl na tom intru včas. Nejsou s ním žádné problémy. A když třeba někdo něco studuje a nebaví ho, tak s ním vychovatel najde něco jiného. Takže se fakt snažíme, že když někdo něco chce, chová se dobře a slušně, takže víme, že nikde nic neprovede, tak proč by nemohl studovat někde dál od dětského domova.

Myslíte si, že je pro adolescenty vzdělávání důležité, a jak adolescenti vnímají důležitost vzdělání pro jejich budoucí život?

Momentálně v téhle době nevím, jestli je někdo něco naučí. Ale v téhle době je prostě nic nebaví. K čemu mi tohleto bude, k čemu mi bude tamto, takže to je těžký no. Ale snažíme se je vést prostě k tomu, že vzdělání je důležité, aby jednou měli pořádnou práci a zabezpečili rodinu. S tím, že oni se na nás podívají a řeknou: „Moje máma také nemá žádné vzdělání a také má peníze.“ Takže ono je to fakt takový těžký, ale opravdu je k tomu vedeme. Zkoušíme je a neskutečně hlídáme ty Teamsy. Já vždycky sedím a těch úkolů, co tam je. Ale asi kdybychom na ně nedohlíželi, tak jak dohlížíme, tak to asi tak není, tak by to neplnili. Třeba se stane, že mi řekne, že ten úkol poslal. A když se podívám na ten poslaný úkol, tak ten úkol sice poslaný je, ale není nic vyplněného. To už se také stalo hodněkrát, že vyfotí nevyplněné cvičení. Oni prostě asi mají ty geny po těch rodičích. Nikdo tam není takový, že by úplně bažil po škole.

Jaké faktory dle vás přispívají k úspěšnému osamostatnění adolescentů?

Tak určitě pozitivní motivace, že všechno zvládne, že dokáže vydělat ty peníze, když bude chtít. Že si dokáže všechno zařídit, že to dokázalo mnoho lidí. Pokud bude chtít, tak mu pomoc samozřejmě nabídneme. Najít si nějakou tu práci, poohlídnout se po nějakém tom bydlení. Pokud víme, že to dítě odchází, tak s ním vychovatel sedí a řeší s ním určité věci. Nebo je přihlásíme do nějakého toho fondu na pomoc těm dětem.

Vyznají se vaši adolescenti ve finanční gramotnosti? Jakým způsobem jim toto téma v dětském domově přibližujete?

Ti menší se nevyznají absolutně, ale snažíme se jim to vysvětlit. Máme různé pomůcky na to, nějaké hry. Nebo si hrajeme na prodavače. Takže po klubovně roztřídíme různé sáčky od bonbónů, prostě něco, co nezplesniví. Takže to rozdělíme, nalepíme ceny a vždycky je jeden prodavač. Takže někomu řeknu, že tady máš 20 korun a běž mi něco nakoupit. Takže je nějak takhle učím. Takže oni vždycky přijdou a řeknou: „Teto, já jsem si koupil limonádu a bonbóny.“ A já jim říkám, ale z čeho uvaříš. Pak jim třeba dám větší sumu a říkám teď máš rodinu a běž něco nakoupit, aby rodina měla něco k večeři. Takže oni pak něco hledají, mám tam třeba obrázek chleba, a různé jiné pomůcky. A pak s tím kapesným, že s nima jdeme do toho krámu a říkáme jim: „Proč si budeš kupovat troje bonbóny, když si můžeš koupit jen jedny a koupit si ještě něco jiného.“ A u těch starších je to tak, že dostají to kapesné najednou a nemají to u toho vychovatele schovaný. Takže to klidně mohou utratit za jeden den, ale pokud něco provedou, tak mají kapesné pod dohledem. Jinak si s nimi o tom povídáme, jestli ze světa financí všemu rozumí, jestli nepotřebují s něčím poradit. Pořádají se pro ně i různé přednášky, aby věděli z této tematiky všechno, co budou do běžného života potřebovat.

Jak se adolescenti orientují v běžném rodinném životě a světě okolo nich?

Oni si hrozně rádi hrajou na rodinu. To je strašně komický poslouchat či pozorovat. Občas teda musím zakročit, že takhle teda rodina nefunguje a teď jsem jim donesla i panenky, co jsem kdysi měla já, tak teď jedeme panenky. Jako i kluci jedou panenky. Snažíme se jim říkat, jak to má v té rodině vypadat, ale nejhorší je, když oni ti řeknou: „U nás to bylo úplně jinak.“ Tak v tu chvíli člověk úplně neví, co jim na to má říct. Takže jim říkáme, že každá rodina to má jinak, ale správně by to mělo bejt asi tak a tak.

S jakými neziskovými organizacemi spolupracujete a do jakých projektů jsou děti zapojeny?

Jak jsem již zmínila, tak spolupracujeme s Nadačním fondem Veroniky Kašákové. Tam jsou děti zapojeny do projektu Restart. Dále je to třeba Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových. Tam jsou děti součástí projektů třeba Řidičské průkazy, Stipendia nebo Jazykové kurzy. A ještě mohu říct třeba Výbor dobré vůle, což je Nadace Olgy Havlové. Tady jsou děti zapojeny do projektu Prázdniny.

Čemu se jednotlivé projekty věnují a jakým dovednostem a znalostem se díky nim naučily?

Projekt Restart od Nadačního fondu Veroniky Kašákové se mi velmi líbí. Ten je zaměřen na to, že dítě dostane nějakého průvodce, který začne být součástí jeho života a může mu pomoci i po životě v dětském domově. Ten průvodce dítě navštěvuje ještě v dětském domově, baví se o tom, co to dítě venku čeká. Baví se třeba o práci, bydlení, škole a dalších věcech. Dítě má tak jistotu, že po odchodu z našeho dětského domova bude mít někoho, na koho se bude moct obrátit. Projekty od manželů Livie a Václava Klausových umožňují dětem naučit se cizímu jazyk, který je v dnešní době velmi potřebnej, anebo jim jsou dána stipendia na vzdělávání. Nadace Olgy Havlové umožňuje dětem trávit prázdniny někde u moře. A to musím říct, že se děti vždycky vrací nadšený a povídají nám o tom ještě další týdny.

Jak vnímáte spolupráci s neziskovými organizacemi v přípravě dětí na nezávislý život?

Mně osobně se právě velmi líbí ten Nadační fond Veroniky Kašákové. A líbí se mi, že ona sama si právě prožila to svoje. Takže ví, jak to chodí. Ale celkově jsem ráda, že ty neziskové organizace těm dětem z dětských domovů pomáhají. Protože vnímám, že ta pomoc od státu je pro tyto děti velmi špatná. Ty neziskovky mohou předat dětem mnoho věcí do života a děti tak mohou mít lepší start v tom svém dospělém životě.

Spolupracujete i s jinými subjekty než s neziskovými organizacemi, které pomáhají adolescentům v cestě za samostatností?

Spolupracujeme třeba s různými firmami, kam právě ti starší chodí na různé exkurze. A pokud je ta práce tam zaujme, tak si tam tu práci mohou i zkusit. Už se nám i stalo, že některým dětem se tam opravdu zalíbilo, a i vedení tam s nima bylo spokojené, že tam po odchodu z dětského domova opravdu začali pracovat. A pak už jen máme nějaké lidi, kteří když je potřeba, tak dětem s něčím pomohou. Když nějaké dítě potřebuje třeba nějaký nábytek do nového bydlení, tak se vždy najde někdo, kdo je ochoten nějaký starší nábytek darovat.

Je ještě něco, co byste chtěla k tomuto tématu doplnit?

Nevím, už mě nic moc dalšího nenapadá. Jen asi, že je to velmi složitý proces a velmi záleží na těch jedincích, jak moc jsou ochotní se postavit na své vlastní nohy a nepodlehnout těm genům, který mají ze své původní rodiny.